

Кирим. 1970 - ж.

С(карач)²
х 98

Хубийланы Назир ШОХЛУКЪНУ КЪАНАТЛАРЫ

Ставрополь китаб басманы
Къарачай-Черкес бёлюмю
Черкесск—1977

Хубийланы Назир

ШОХЛУКЪНУ
КЪАНАТЛАРЫ

НАЗМУЛА

Совет властны
60 жыллыгына

карач. 1770-Д
Карачаево-Черкесская
Область
БИБЛИОТЕКА

Хубийланы Назир 1934 джылда Къарачай таулары Муху ауушунда туугъанды. Аны биринчи назмулары 1955 джыл тогъузунчу классда окъугъан заманында Къыргъызстанда басмалангандыла.

Назир Къарачай-Черкес кърал устазлыкъ институту литература бла тил бѐлюмюн эмда СССР-ни джазычуларыны Союзуну экиджыллыкъ Баш литература курсларын бошагъанды.

Аны ана тилинде беш, орус гилинде юч назму китабы чыкъгъанды. Бир къауум чыгъармалары уа СССР-ни талай халкъларыны тиллерине кѐчюрюлгендиле. Поэтни назмулары «Литературный Киргизстан», «Дон», «Молодая гвардия», «Звезда», «Советский воин», «Октябрь», «Юность», «Дружба народов», «Огонек» журналлада басмалангандыла. Бир бѐлеги уа къралыбызны джаш поэзиясыны антологиясына эмда ара басмада чыкъгъан «Факел», «День поэзии России», «Песни, ставшие книгой», «В краю степей и гор» деген джыйымдыкъ китаблагъа къошулгъандыла.

1971 джылда «Всадник», 1975 джылда «Лавина» атлы китаблары, орус тилине кѐчюрюлюб, Москвада чыкъгъандыла.

Бусагъатда поэтни «Къыргъыз кюн» деген китабы Фрунзе шахарда къыргъызча чыгъады.

1970 джылда Назир «За доблестный труд» медаль бла саугъаланганды. Н. Хубий улу 1966 джылдан бери СССР-ни джазычуларыны Союзуну члениди.

ТАУЛА

ТУУГЪАН ХАЛКЪЫМА

Гырджынсыз къала келгендиле юйлеринг,
Джырсыз а бир кюн да къалмагъандыла ала.
Къууанчсызлай ётселе да кёб смюрлеринг,
Кишиликсиз къалмагъандыла таула.

Джыр керек болгъанда, болурма мен джырынг,
Джырларча таулада къаягъа ёрлеучюле.
Къылыч керек заманда — болурма къылычынг,
Хорларча аны бла джауну аскерчиле.

* * *

Киши кёгюню джуддузу болгъандан эсе,
Кеси кёгюмю болайым къарангысы.
Киши джуртуну патчахы болгъандан эсе,
Ата джуртуму болайым факъырасы.

Киши элини тереги болгъандан эсе,
Туугъан элими болайым чапрагъы.
Киши джерини алтыны болгъандан эсе,
Туугъан джерими болайым топрагъы.

АНА ЕШЮН

Кёб тюдлюле, закийлеча¹, дуняда,
Минги Тауум, сенича тау тёппеле,
Джашаб тургъан сейирлик халкъ джырлада,
Джюрекледе, тюшобюзде кёрюне.

Джаратханды, чыгъаргъанды табигъат
Мийик кёкге, учханча акъ кёгюрчюн,
Излегенди ушатыргъа сыйлы зат,
Табылгъанды эм сейирлик ана ёшюн.

Джокъду дейме табигъатдан фахмулу,
Сени ишлеб салгъан эсгертме кибик,
Тиширыуну сыйы дуняда уллу
Болур ючюн, турур ючюн ол мийик.

Ушатмагъанд кылычха, не къамагъа,
Сагъыш эгсенг, тамашады ол бютюн,
Ушатыргъа излегенди анагъа,
Аны ючюн табханды сейир ёшюн.

Джокъду дейме андан багъалы бир зат,
Олду бютеу дуняны тутуругъу.
Джерде джашау ана ёшюнден башланад,
Ана сютдю эм биринчи, огъурлу.

Аны ичмей ёсген адам табылмаз
Не акъылман, не бир закий ёмюрде.
Къалай байды табигъат бла Кавказ —
Ана ёшюндю шарты кёкюрегинде.

Аны ючюн мен борчлума тергеусюз
Хар къуру да Минги Тауну аллында.
Боллукъ тюлме ёмюрюмде мен ёксюз.
Туугъан джуртда, Минги Тауну къатында.

---

¹ Закий — терен фахмулу

АКЪ ДЖУГЪУТУР

Баллада

Николай Тихоновха

Эртделеден нарт уучула ёлтюрюб,
Акъ джугъутур къаты джукълаб тургъанча,
Мюйюзлери бютеу кёкню кёлтюрюб,
Къыйынлыкъны джерден кери бургъанча

Кёрюнеди, Минги Таугъа къарасам,
Джашаууму джарсыулары кетгенча,
Сау тургъанча мени огъурлу анам,
Уруш тюзден къарнашым да келгенча.

Кёкге джете, тёпелери агъарыб,
Сюеледи, тазалыкъны шартыча,
Уллу, терен сагъышларындан арыб,
Кенг дунияны эм акъыллы къартыча.

Къара кюнде мыдахды, булутланыб,
Джарсыу этген джюрек кибик, кюеди.
Къууанч келсе, халкъ бла бирге ышарыб,
Чууакъ кёкден, джарыкъ кюнча, тиеди.

Ол бар болуб, бизге салыб келалмаз
Джер юсюнде не къыйынлыкъ, палах да.
Кёкге ие этгенди аны Кавказ,
Олду бизге ана джурт да, аллах да.

Кёрюнеди, нарт уучула ёлтюрюб,
Акъ джугъутур энтда джангы туугъанча,
Мюйюзлери бютеу кёкню кёлтюрюб,
Къыйынлыкъны халкъдан кери бургъанча.

МИНГИ ТАУНУ ЮСЮНДЕН БАЛЛАДА

Эки башын кёкге тиреб турады,
Къарт Минги Тау кенг дунягъа туурады.

Ол тау тюлдю, бойсунмагъан доммайды,
Аркъасында бир къара суу къайнайды.

Ол суу тюлдю, сейрлик джан дарманды,
Марал сютдю, чыммакъ чарсды, тубанды.

Ол тубанда акъ къанатлы джашайды,
Минги Тауну къыйынлыкъдан сакълайды.

Аны джурту алтын кюн бла хауалла,
Акъ джауумла къанатындан джауалла.

Тейри къылыч аны джолу, ызыды,
Минги Тауну ол хорланмаз къызыды.

Къанатлыны окъ джеталмаз, къол тутмаз,
Ол сау болуб, тауну душман хорламаз.

МЕНИ ХАЛКЪЫМ

Карачай — нейтральный народ, живущий у подошвы Эльбруса, отличается своей верностью, красотой и храбростью.

Лев Толстой.

Къаялы джуртлада уянгы ишлегенсе,
Шоркъала джырларын джырлагъан джерледе.
О, мени къуш халкъым, къушладан юреннгенсе
Сен батыр болургъа Минги Тау тюбюнде.

Ташланы, тауланы чыдамы сукъланады
Сендеги тѣзюмге, о мени кѣурч халкъым.
Кѣар кибик, джумушакъ тазалыкъ сакъланады
Кѣлюнде, о мени эртдеги тау халкъым.

Кѣуш учса башында, сыйыныб кѣалыучанед
Бютеулей сабанынг кѣлекке тѣбюпе.
Мюрзеуню кѣаяда битдириб алыучаненг,
Зарланмай дуняда кишини джерине.

Тау кюртле юзюлюб ѳзеннге кѣюулгѣанча,
Кѣыйынлыкъ юсюпгю кѣб ѳмюрню басханд,
Палахха бек улуу халкълары чыдагѣанча,
Кѣаялача, кючлю тау халкъым чыдагѣанд.

Джугѣутурча, чучхур мийикден секиреди,
Хапарын айтыучанды ол таза кѣарланы.
Джырынгы ташлада ызлары керюнеди,
Кѣаладжюк да, кѣама да джазгѣанд аланы.

Джолларынг душманнга хар кѣуру джабылыбды,
Кишлик ѳрлетгенди сени кѣк мийикге.
Кѣонакѣгѣа джюрегинг эргделен ачылыбды,
Езени ауuzu ачылгѣанча тюзге.

Революция, Партия, ленинчи кюч бла
Дуняны бютеу тебиндирдиле.
Эркинлик, мамырлыкъ, кѣарнаштыкъ кюч бла
ѳмюрлюк насыбха сеннге джол бердиле.

Сюеме дуняда кѣб тюрлю джуртланы да,
Джашайма, шохлукъну джырларын мен джырлай.
Махтанама совет халкъланы уланы да
Болгѣаным бла, таулу кѣуш халкъым кѣарачай!

Д Ж У Р Т У М

Мен сенсиз къанатсыз къушма,
Суусуз ёзенме мен сенсиз,
Мен сенсиз тилсиз булбулма,
Иесиз юйме мен сенсиз.

Мен сенсиз отсуз тыбырма,
Тамырсыз терекме сенсиз.
Мен сенсиз суугъан окъма,
Къысхача — джокъма мен сенсиз.

* * *

Сюрюю кютдюм, сабан сюрдюм,
Ишни арты боламыды?
Ёмюрлюкге сени сыйдюм,
Тенгиз суудан толамыды?

Тауларынга къучакъ кердим,
Таулу таудан тоямыды?
Насыбымы сенде кёрдюм,
Джуртсуз насыб боламыды?

ТУРНАНЫ ТУБАН ТЫЙМАЗ

Къанатлыгъа кърал чек
Джокъ эсе да мийикде,
Башха тебеди джюрек
Ата джуртну чегинде.

Уча эсе джуртуна,
Къанатлары арымаз.
Джазы бурну къараса,
Турнаны тубан тыймаз.

Таула ашхылыкны эслемей кьалмазла,
Аманлыкь этсенг, дуниядан джашырмазла.

Тазалыкны шарты — чыммакь кьарлары,
Ичингден айтсанг да, эшитед кьулакьлары.

Аланы кёзлери кече, кюн да кёред.
Джокь табигьатда тауладан мийик: төре.

* * *

Сюеме сени, кьар,
Къум шекерча, акь.
Сюеме сени, кьар,
Тау айранча, акь.

Сюеме сени, кьар,
Чыммакь кьушча, акь.
Сюеме сени, кьар,
Ана сютча, акь.

КЪЫЗЫЛ КЪАЯЛА

Кёкге джете, минг этажлы кьалала
Тургъан кибик, кьызыл кириш кьаяла
Турадыла мингле бла джылланы.
Джауум джууад, джел тарайды аланы.

Ётгендиле джашил джайла, акь кьышла,
Тау башлада баргъандыла урушла.
Джаугъандыла кёкден кьанлы джауумла,
Андан кьызыл болгъандыла кьаяла.

Акъ булутну тюбюнде, тау башында кийикча,
 Сѐз, кѐрюне келед да, тас болады джангыдан.
 Мараучуча, ёрлейме — кѐк кыйырсыз мийикча.
 Буюрюлгъан эсе да къуру къайтыргъа уудан.

Къалай болся да меннге, сукъланыу сейирликча,
 Берилгенди бу къайгъы ызына къайтмаздан.
 Акъ булутну тюбюнде, тау башында кийикча,
 Сѐз, кѐрюне келед да, тас болады джангыдан.

* * *

Таулада терек ауса,
 Къая кычырады,
 Элия ташны урса,
 Тауушсуз джарылады.

Сабий къаты ауруса,
 Анасы да джылайды,
 Ана кеси ауруса уа,
 Къаяча тынгылайды.

* * *

Таула бла мени бир ана табханча,
 Не эсе да алай кѐрюнюб турады.
 Дунияны насыбы алада болгъанча,
 Джюрегим, ёрлеуге учунуб, урады.

Не эсе да дуня саигырау кѐрюнеди
 Тау суула шоркъулдаб саркъмагъан джерде.
 Не эсе да дуня сокъурча кѐрюнеди
 Къарлы тауларым агъармагъан джерде.

ТУУГЪАН ДЖЕР

Бешик джылыу кълган джер,
Ана сютюм тамган джер,
Алгъы бурун дуниягъа
Мен кѣз ачхан, ташлы джер,
Къараб мийик таулагъа
Кѣз тоймагъан татлы джер.
Джюрегимде тебген джер,
Тансыкъ бола билген джер,
Мени мийик аркъангда
Тюшюрмейин тутхан джер,
Ёлсем, джылы кѣйнунга
Ёмюрлеге сакълар джер.
Джаугъа оба болган джер,
Шохха эшик ачхан джер,
Сенден эсе, джанымдан
Айырылсам, ашхыд, джер,
Сени сатсам, сыртымдан
Ауурлугъунг бассын, Джер!

* * *

Суула да саркъа,
Джылла да саркъа,
Заман бюгюб,
Къынгыр болады аркъа.

Сарыды бутакъ,
Джылайды чапракъ,
Терек бла эте
Ол ахыр ушакъ.

Сынджырды бюртюк,
Къызыл такъюзюк.
Атады суугъа
Кюн алтын джюзюк.

Айтады хапар
Джангы джаугъан къар:
«Таула башында
Сейир хазна бар».

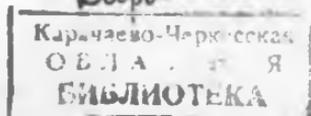
Ёрлейме мийик,
Баргъанча кийик,
Тазады джюрек,
Тау сууу кибик.

Тынч тюлдю тебреу,
Къаягъа ёрлеу.
Заман — эмилик,
Къыйынды джерлеу.

Алай а алгъа
Къарай барыргъа,
Насыбды бютюн
Ёрлеген таугъа.

ТАУ СУУЧУКЪ

Булуtlаны тюблеринде къарладан
Бёгеклениб, кёмюклениб чыгъаса,
Арымайын, хапар айта башладан,
Ёзенлеге мыллык атыб бараса.

Джай чилледе джитиледен аязчыкъ,
Иссиликден сени сакълай келеди,
Кёлеккесин субай ёсген джаш назчыкъ,
Ссинге къараб, кюзгюдеча, кёреди.

Джолоучуну сукъландыра кесинге,
Джюрегинде сагъышларын чачаса,
Тюрсюнюнгу унутмазча эсине,
Тауушунгу къулагъына саласа.

Суу алыргъа келген таулу къызланы
Джырларына ариу эжну этесе,
Джагъалада ёсген гокка хансланы
Ийнслерин сен биргенге элтесе.

Джугъутурла, эртден, ингир тизилиб,
Уучуладан къоркъа-къоркъа энелле,
Кёб кюнлени, тауушунгдан илгениб,
Тоймай суудан, ызларына кетелле.

Сыбызгъысын согъа, таулу сюрюучю
Эртден сайын санга салам береди,
Тюрсюнюнгу кёкден къараб кёрюучю
Кюн башынгдан алтын къанат кереди.

СОКЪМАКЪ

Эртденбла эртде туруб, къышхы арбазгъа
Чыгъама. Къар теренди, джумушакъ.
Сюеме таза дуниягъа къараргъа,
Барыргъа, сала биринчи сокъмакъ.

Тазады дуння кышхы эртденликде,
Сейирди ол, сейирча кышхы джомакъ,
Чыммакъ шошлукъ турады тегерекде,
Джолгъа джатады биринчи сокъмакъ.

Шукур эте тангнга, атлайма джаяудай,
Таула, терекле, джолла да акъ.
Къалай ашхыды, къарны алгъышлай,
Салыб барыу джерде биринчи сокъмакъ.

АКЪ КЪАР

— Къайры кетеди акъ къар,
Джаз джылыу келсе?

— Джерге сингеди акъ къар,
Кюн джарыкъ тийсе.

— Неге джарайды акъ къар
Джерни тубюнде?

— Хансны къозгъайды акъ къар
Джылы кюнледе.

— Къайда джашайды акъ къар,
Суу болуб саркъса?

— Бутакълада джашайды акъ къар,
Дуння джашил чакъса.

— Къайры барады акъ къар
Эниб энишгеге?

— Суу болуб джырлайды акъ къар,
Саркъа тенгизлеге.

БУЛУТЛА

Бир къарасам, исилеген къойлача,
Тау башлада джоппу болуб джатасыз,
Бир къарасам, акъ шпаңдан бойлача,
Кёк тенгизде сиз агъара турасыз.

Бир къарасам, сиз, алтын суу ичгенча,
Сап-саргъалыб, кёкге чырай саласыз,
Бир къарасам, къалкыр оноу этгенча,
Чегетлеге, ёзенлеге къачасыз.

Бир къарасам, турна сюрюу баргъанча,
Сиз, тизилчб, кёче-кёче барасыз,
Бир къарасам, джукъсураб кьобханча,
Мутхуз болуб, кюнню аллын джабасыз.

Бир къарасам, акъ джибекден кюнлюкча,
Иссиликден таулу кызыны сакълайсыз,
Бир къарасам, аны бетин кёрлюкча,
Сиз, ышарыб, барыгъыз да къарайсыз.

Бир къарасам, сиз, чагъылгъан джюнлеча,
Мийиклени, джитилени джакълайсыз,
Бир къарасам, тёппеледе кюртлеча,
Джюрегими теренинде джашайсыз.

Бир къарасам, акъ мамукъдан таулача,
Кёз туурамда кымылдайсыз, ёсесиз,
Бир къарасам, чиллеледен аулача,
Чынгыллагъа, бугъойлагъа тюшесиз.

Бир къарасам, кюмюш кырау тюшгенча,
Кёк кюйюзде аз эслене турасыз,

Бир к̄арасам, эртденликни с̄юйгенча,
Аллыг̄ызыны к̄юн чык̄ыг̄аннга бурасыз.

Бир к̄арасам, башха болмай, чардак̄ча,
Чууак̄ к̄ѣню, мыдах болуб, тутасыз,
Бир к̄арасам, сиз, уялчак̄ к̄онак̄ча,
Чыртда тебмей, мийик к̄ѣде турасыз.

Бир к̄арасам, ау т̄юбюнде келинча,
Сиз, к̄убулуб, т̄юрлю-т̄юрлю боласыз,
Бир к̄арасам, с̄ютден толг̄ан джелинча,
Берекетли' болуб, суудан толасыз.

Бир к̄арасам, отда эмен мыдыхча,
Сиз, к̄ызарыб, ариу кийим киесиз,
Бир к̄арасам, сиз, к̄яз т̄юкден джастык̄ча,
Чууак̄ к̄ѣде аг̄арырг̄а с̄юесиз.

Бир к̄арасам, джерге тансык̄ болг̄анча,
Сиз, созулуб, джангур болуб джауасыз,
Бир к̄арасам, к̄ууанчык̄дан толг̄анча,
Т̄ѣпеледен ары-бери ауасыз.

Бир к̄арасам, к̄уш к̄анатын кергенча,
Минги Тауну айрысына к̄онасыз,
Бир к̄арасам, ана джашын к̄ѣргенча,
Аны к̄ѣрюб, джарык̄ к̄ѣллю боласыз.

Бир к̄арасам, шохлук̄, тынчык̄ элтгенча,
К̄ѣб к̄ралг̄а бизден салам элтесиз.
Бир к̄арасам, мен таулаг̄а келгенча,
Джуртуг̄узг̄а тансык̄ болуб келесиз.

ТАУ ДЖОЛ

Тау ёзенде бараса бурулуб айланч,
Сынай, кёре дуняда джарсыу эм кьууанч.

Ашхам джулдузланы тюблеринде бара,
Джырлагъанды сенде чарх джырын арба.

Солдатланы къанлары да тамгъандыла сапга,
Къызарыб тюбегенсе кьып-къызыл тангига.

Сен да, мен да ушайбыз бир-бирибизге,
Халкъ бушууу, насъб да тенгди экибизге.

* * *

От бла сёз джаратылгъандыла кюнден,
Джылытабыз, от этсек, юйлерибизни.
Ашхы сёз эшитсек бир-бирибизден,
Джап-джарыкъ этебиз джюреклерибизни.

Отда кюеди джюреги Прометейни,
Кавказ тауларымы турады джылытыб,
Уллу фахму уа ёмюрледен джерни
Келеди сёзю-бла бютеулей джарытыб.

КЪАРАЧАП

Кёэлерими Муху ауушдан ачханма
Тауларынгы башларында къарлагъа.
Тюрсюнютю ана сют бла джазгъанма
Ёмюрлюкге джюрегимде кьыллагъа.

Бугъойланы эмчеклерин эмгенме,
Бешигими тебретгендиле къушларын,
Меннге белляу айтхандыла, эшитгенме,
Къаяладан къайнаб чыкъгъан сууларын.

Къанат къагъыб мийкликке чыкъгъанса,
Кёк джамчылы, чыммакъ окъа башлыкълы,
Узакъ джерден тансыкъ этиб тургъанса,—
Минги Таусуз болмагъанма тынчыкълы...

Муху ёзен! Суула кёмюк бюркелле,
Къууанчылыма, толуб ашхы умутла.
Киришлени башларында джюзелле,
Акъ джибекден кюнлюклуча, булутла.

Кюн! Тауларым! Джангур къанат кереди.
От джандырад Теберди кёкде чакъгъыч.
Бойнун таудан ёзениме бюгеди.
Суу ичерге шоркъаладан джанкъылыч.

Узакъ тюзде тюшлеримде кёргенме
Тауларынгы тѣпелерин, ауушун.
Кече, кюн да хар къайда да эшитгенме,
Доммайынгда чучхурланы тауушун.

Бурмамытдан къараб, къучакъ кергенди,
Назму джаза, Лермонтов да таулагъа,
Халкъ джарсыугъа сенде сагъыш этгенди,
Кетиб бара Коста ташлы джоллада.

Уланларын, илячинлей, джигитле,
Кишиликини бурадыла хорламгъа.
Тау къызларын, кѣгюрчюнлей, назикл,
Ушайдыла джазгъы гокка ханслагъа.

Тау сууларынг, танг аласы джарыкъча,
Тёгюлелле мийикледен аулакъгъа.
Ёзенлеринг кенг тюзлеге ачыкъча,
Джюрегибиз ачылыбды къонакъгъа.

Анамача, тауларынга къарайма,
Кёрмегенме джерде сенден игини,
Ана джуртум джырды, аны джырлайма,
Сен—ол джырны таза алтын тизгини.

Буюкъмайын, палахладан ётгенсе,
Тау башлада акъ къарларынг джылтырай,
Ётгюр къушча, алгъа къанат кергенсе,
Ленинчи кюн тюзлюк берген Къарачай.

ДЖЕРИМИ ТАМГЪАСЫ

Сабанчы да, темирчи да болдум джерде,
Атлай джашауну къыйырсыз джолларында.
Тюшле кёрдюм тюзде мен эски гюрбеджиде,
Баргъан кибики танг атыб туугъан тауларымда.

Оюлгъан чыпчыкъ уялача, кёзлерине
Къараб, ушакъ этдим сокъур факъыраны,
Ушай эдиле ала къуругъан тау кёллерине,
Кёргюзмезлик тюблеринде кёк джуддузланы.

Къойла да кютдюм мен, джылкъычы да болдум,
Тюше юсюме таза чыкълары кёкню.
Мекам ишледим, берчден толуб къолум,
Аз джашасам да, буюрулду сынаргъа кёбню.

Европа, Азия, шахарларын да кёрдюм,
Аскерчиле бла мен да джаралы бола.

Тау ауушларында ёлгенле бла да ёлдюм,
Кёкде жарыкъ кёя, батхан джулдузладыла ала.

Къайда да сабан чагъады бирча джашил,
Чыкъ тюшеди бирча гокка ханслагъа.

Къайда да отда бирча къызарады темир,
Къайда да кюн бирча керекди адамлагъа.

Къайда да джыламукъла, чыкъ кибик, таза,
Сабанчы тери бирча тамады джерге,
Къайда да тюзлюк уллу кючюне база,
Къайда да батырлыкъ керекди эрге.

Къайда да къартны акъды сакъалы,
Эмчекдеги сабийле бир тилде джылай.

Къайда да байды халкъны акъылы.
Къайда да кёз арнугъа сукъланыб къарай,

Къайда да джыр бирча тууады джюрекде,
Терекле да иедиле бирча чапракъ.
Къайда да джулдуз бирча джанад мийикде,
Къайда да къар бирча джауады акъ.

Къайда да халкъла багъалыдыла меннге,
Къайда да фахму сейирди, жарыкъ,
Къайда да алгъыш этеме кюннге,
Сюйген джюрекле бир-бирге ачыкъ.

Къайда да адамлыкъ турады мийикде,
Къайда да бирча хурмет этебиз ашха.
Къайда да от бирча джанады элде,
Алай а аны джылыуу джуртумда башха.

Тюйюл эсем да мен сёзню чемери,
Джырлайма Минги Таууму джырын.
Къайда да, джырым, эшитилин сен энчи,
Джюрют джуртму энчи тамгъасын!

ҚҶОҒИ ДЖОЛ

Қўой кютюб ёсгендиле ата-бабаларым,
Ала кёкню да чексиз суюгендиле.
Джашау джолуму джарытхан джулдузларым
Қўойну тилни да уста билгендиле.

Қўойчу болгъанды аты къарт атамь,
Ёмюрюн кўой кютюб ашыргъанды ол.
Узакълагъа джетсе да джи'ги кёзкъарамь,
Дунияда билгенди кўуру эки джол.

Биред экисни аты да аны джолларыны—
Джердеги кўой джол бла кёкдеги Қўой Джол.
Кёб болгъан эсе да саны малларыны,
Эки джолун бир-бирине кўошалмагъанды ол.

Бир джертин барыб тургъанды аланы,
Кёрюнеед анда кўойланы аякъ ызлары.
Экинчи джол бара эди башларында таулары,
Джарыта эди аны джарыгъы джулдузлары.

Сюрююун да сюрюб, кўойчу баргъанды джертин,
Хар бир атламы ауушдан, джардан толу.
Бура эди кесине къарт таулуну джюрегин
Джулдузладан кўуралгъан кёкдеги джолу.

Джулдузлача, мийик эдиле муратлары,
Этиученед ала бла, кёкге къараб, ол ушакъ.
Бара-барыб, бир-бирине кўошулгъанча джол-
лары
Кёрюнеед, болса да аралары бек узакъ.

Биле эди кыалынын бла джукъасын джерни,
Эртде ёлген къарт атам—устасы кьойчулукъну.
Джарытханлай турады джолуму мени
Кёк джарыгъы мийикде ол тамызгъан отчукъну.

Осият этген эди ол джолланы барыргъа
Артында кыалгъан бютеу туудукъларына.
Ана джуртха дуняда бек кертилей кыалыргъа,
Аны кибиб Къой Джолну джарыкъ джулдузларына.

Саркъа-саркъа кетдиле андан бери кёб джылла.
Кёрюнеди кёк бла джер къучакълашханда мийик.
Къарт атамы алгъанча кеслерине джулдузла,
Сюрююн сюрюб кёкге ташайыб кетген кибиб.

Осиятынгы толтуралмадым, къарт атам, кеч,
Кютмейме толтуруб кьойдан ёзен, кьол.
Кетиб барсам таулада ашхам бола, кеч
Сени кёзлеринг бла къарайды Къой Джол.

Ашхыды аталаны джоллары бла барыу,
Сюеме таулуну эртдеги усталыгъын.
Къыйын эсе да ёрлеб мийикге барыу,
Ёрлейме, излеб Къой Джолну джарыгъын.

КЪУЛАКЪ СУУЧУКЪ

Кириш къаяланы дорданын
Тешиб чыгъад къулакъ суучукъ.
Эшите аны джырлагъанын,
Суу ичеди кёк гылучукъ.

Кѣб джылланы туруб келдим,
Сенден кенгде, кѣулакъ сууум,
Сабийликни джерин кѣрдюм,
Айланыучу кѣк гылыуум.

Атам да сау эди алгын,
Сени аузынг да башха,
Кѣагъады аязынг салкын,
Суу ичеме, кѣабланыб ташха.

Сюзюлюб чыгъаса джерни
Терен джети кѣатындан.
Тауушунг уллуду сени
Тенгиз киби кенг сууладан.

Болмагъанды джерим башха,
Алгын киби тиеди кюн.
Бауурланыб джагъа ташха,
Суу ичеме атам ююн.

Кѣб джуртлагъа да бардым,
Бирде ач, бирде бола токъ.
Кѣб сууланы да сынадым,
Сенден ашхы бири да джокъ.

ТАЯКЪ ДЖАУУМ

Ой, мени тауларым, акъ таула, кѣк джуртла,
Сизни кѣуршалайла мийик булутла.
Органны сокъгъанча, чучхурла секириб,
Кѣкде тутушханча гаммешле, ѳкюрюб,
Терк джауум барады Бэланы ѳзенин,
Кѣк джачинаб джарытад тауланы юслерин.
Не кѣадар джаусагъыз сиз, таякъ джауумла,
Ол кѣадар сейирлик кѣронедиле таула!

Гитче суучукъ таулада барады, ашыгъыб,
Чынгай, джырлай, къууаныб, ташланы арасында.
Кёк чегетни ичинде аллыма чыгъыб,
Саламлашад мени бла танг аласында.

Келеди шуулдаб ол кюн бла бирге,
Келгенча атылыб тар джолну эмилик,
Барама сууну джагъасын ёрге,
Тауда джюрегим, къарча, таза, тауча, мийик.

Анда бузланы сууукъ тазалыгъы,
Кёк кюкюреу, джугъутур мюйюз таууш,
Къарны акълыгъы, къаяланы ауазы,
Ыранчы арыб солуй тургъан аууш.

Келеди суучукъ, парат тереклени
Кёлеккелери тюше кёмюклерине.
Озады ичлерин джашил чегетлени,
Юр-сюр эте, гузаба терен ёзенлерине.

Сюеме тауну мийигин, кёкню чууагъын
Сууну гитчесин, сабийлигимча, чёрчек,
Джулдузну сюеме мен алтын джарыгъын,
Джыр—сууча таза, джулдузча джарыкъ болса керек.

Барады суучукъ, уллу Къобаннга тартыб,
Джутулуб къаллыгъын турса да биле,
Суула къошулсала, къарангы ёзен джарыб,
Тюейдиле шоркъала бир-бирлерине, кюле.

Къошулугъуз ашыгъыб, суула, бир-биритизге,
Толтуругъуз джырладан тауланы ёзенлерин,
Тохтамайын саркъыгъыз кёксюдюм тенгизлеге,
Джарытыгъыз дуняны къарангы кечелерин!

ТЕБЕРДИ

Б а л л а д а

«Бергенди джерни юсюнде
Бютеу ариулукъну бери
Дуния къуралгъан кюнде
Кёкню аллахы Тейри»,—

Дегенед къарт тебердичи,
Таурух айта эртделеден.
Джашайды андан беричи
Джерни аты, келиб кёкден.

Ёмюрлени саркъа кери,
Кёбдю таурух унутулгъан.
Къалай чомарт эди Тейри,
Быллай джерни саугъалагъан!

Къалай фахмулу эди таулу,
Бу атны атагъан сеннге.
Биринчи устазым уллу —
Олду джол кёргюзген меннге.

Аны джырыны тамыры
Къайда болгъанын табалсам,
Тиеред кюнча джарыгъы,
Джюрек джырымы джырласам.

Ол джюрегинде терен
Турады, джарыкъ кюн кибик,
Тазады, кёкню «аллахы» берген
Тау тёппеледе къар кибик.

Сѣз хазна бугъунуб тургъан
Тенгизди джюреги халкъны.
Излейме мен анга баргъан,
Къыйын эсе да, джолланы.

Халкъ джерде джашаб тургъанда,
Турлукъду сѣзню хазнасы,
Ол бугъар къалын тубанда,
Келгинчи сѣзню устасы.

Къарт айтады, арнулукъну
Кѣкню аллахы Тейри берди.
Унутдургъан таурухлукъну
Мени аллахым—туугъан джерди.

ТАУЛАДА ТАЯКЪ ДЖАНГУР

Константин Симоновха

Минги Таугъа булутла тѣгерекден
Келедиле, джыйылыб, кенгеширге,
Тюшедиле къаялагъа мийикден,
Джауарыгъын ашыгъыб билдирирге.

Кѣк кюкюреб Бурмамытны башында,
Эшитиледи, тоб атылгъанча, таууш.
Джылтырайды Элияны отунда
Джумушакъ къар къучакълаб тургъан аууш.

Кѣкден джерге суу садакъларын бюрке,
Дауурбазны туюди джангур терлеб,
Атларыбыз кѣк кюкюреуден юрке,
Биз барабыз тау джолларына ёрлеб.

Сакълайдыла кьозу тишлик, тау айран,
Отджагъзда джарыкъ джаннган отубуз,
Биз джетгенлей, башланлыкъды эл байрам,
Джырларыкъды тангнга деричи кьобуз.

Биз джангур бла кетиб барабыз бирге
Нарсанадан Гитче Къарачай таба,
Башыбыз бла кёк кюкюреуле элге
Ётедиле, тохтамагъанлай чаба.

Шууулдайды Подкумок суу тарлада,
Кёк тенгизде акъ къайыкъны юсюнден,
Кёб баргъанд деб Лермонтов да таулагъа
Джауум кече Нарсананы тюзюнден.

Ышарабыз, кьутулуб биз джангурдан,
Къоюб кетиб аны джашил талада.
Таула къучакъ кередиле тансыкъдан,
Джылинабыз дорбунда кьуш уяда.

АНАМ

Улуй эди хыны боран шаушалмай,
Орамланы кюртю бла бегите,
Олтураенг кече сайын джукъламай,
Белляу айта, бешигими тебрете.

Джашы ёлген анача, джел сарнаед,
Ауушладан ёзенлеге тигелей,
Терезенги хыны-хыны кьагъаед,
Ачуланыб, элибизге киргенлей.

Джюрегинги къайгыларын билгенча,
Бир кёзюуде болуучанед джел сабыр.
Бешик джырда, ананг сени суюгенча
Бол дей эдинг, ёхтем, ётгюр эм батыр.

Алай бла танг да белги береед,
Терезенгден тёге эди джарыгъын,
Хоншунг, тийренг—бары сени кёреед,
Танг атса да, джана эди чырагъынг.

Бешик джырны эрикмейин джырлаенг—
Эшителле къар тюбюнде тауларынг.
Тохтамасам сен къойнунга алаенг,
Сан этмеенг къыйналса да санларынг.

Алай эте заман кетиб бараед,
Мен ёсеем, сен толаенг къууанчдан,
Къулакъ суучукъ кесине чакъыраед
Мени хаман къош аллы стауатдан.

Суу ызына ойнатыргъа элтеенг,
Эртденбла кюн ёзеннге тийгенлей,
Гокка хансла юзюб манга береенг,
Кюйюзлеча къырдышлада кёргенлей.

Каскаланы ызларындан чабаем,
Мылы хансны ичин джырыб гузаба,
Гёбелекке кёб кере мен гутаем,
Джыгъылсам да, туруб джангыдан чаба.

Сабийлигим къайытмаздан кетгенди,
Джокъду мадар чыртда аны джетерге,
Аны орнуна энди джашлыкъ келгенди,
Турад сенден унамай ол кетерге.

Джазыу мени кѣб джерлеге элтеди,
Сенден эмда тауларымдан айырыб,
Эки кѣзюнг джолгъа чыракъ кетеди,
Олтураса кюнтурушда къайгъырыб.

Джайгъы кюнден иги джылыу бересе,
Тилек тилей ашыраса джолума.
Тюшлерингде хаман мени кѣресе,
Таш саласа, солуу бермей къолунга.

Уячыгъын топракъдан ишлейди
Къарылгъашчыкъ терезени башында,
Джылы тюкчюк, ариу чѣбчюк излейди,
Джырын джырлай, анам, сени къатынгда.

Алай бла сора ол гурт джатады,
Балаларын чыгъарады уяда,
Чибин, къамыжакъ алагъа къабдырады,
Ана деген бары алайд дуняда.

Къарылгъачдан кѣз алмайын къарайса,
Эслетмейин джыламугъунгу сюрте,
Узакъ джерден сен джашынгы сакълайса,
Кече, кюн да кѣб тюрю сагъыш эте.

Заман кетиб хаман алгъа барады,
Къартлыкъ энди джууукълашханды сеннге.
Джюрегингде хар джыл ызын къояды,
Сагъышланыб тураса, джаным, меннге.

Отджагъада бюгюн мен олтурама,
Джити къараб огъурлу кѣзлеринге.
Къарт болгъанса, анам, мен къайгъырама,
Тынгылайма кѣб акъыл сѣзлеринге.

Тар ёзенде Теберди суу баргъанча,
Бек тынчлыкъсыз ётгендиле джылларынг,
Мийик таула кийик джолдан толгъанча,
Джыйрыкъладан толгъандыла джаякъларынг.

Алма терек джаз чегетде чакъгъанча,
Агъарады чачынг сени замансыз,
Болур мени, хар баланы болгъанча,
Аны ючюнде кёб терслигим ажымсыз.

1958 дж.

МАРА

Тауланы башларында
Турады мийик,
Мара эл къаялада,
Къуш уя кибики.

Эрик терек чагъыучу
Юй артында джар,
Анам суугъа барыучу
Къая джолчукъ тар.

Саркъыб келед узакъдан
Чокъуракъ суучукъ,
Энед терен къулакъгъа
Ингичге джолчукъ.

Кюз арты чапракъла,
Суучукъгъа тюше,
Къызаралла бутакъла,
Такъюзюк бише.

Кёкле Башы къаяны
Тёппесинде бар
Джарыкъ этген тауланы
Чыммакъ таза къар.

Ушайды анга бютюк
Анамы чачы,
Шош тиеди элге кюн —
Мыдахды къачы.

Джашлыгъына сукъланыб,
Къулакъ суучукъгъа
Къарайд анам, къабланыб
Чалман буруугъа.

Кёзлерине кёрюнед
Таныш аякъ ыз,
Суу алыб келеди
Гегени бла къыз.

Гугук таууш агъачдан
Эцитилед ачыкъ,
Кёк толу къарылгъачдан,
Кюн тиед джарыкъ

Узатады анга кюл,
Барса да кетиб,
Алай а къалалмайд ол,
Анама джетиб.

Гугук таууш агъачдан
Шошуракъ чыгъад,
Кёк кюру къарылгъачдан,
Чапракъ агъад.

Етдюле джылла, кюнле,
Саркъады суучукъ.
Джарда кызыл тюртюле,
Мыдахды джолчукъ.

Менден эсе, эртдеден
Таныйд джолчукъ анымы,
Аны ючюн джюрекден
Сюеме мен аны.

ТУБАНЛЫ КЕЛ

Кюрт хазнала асырайла
Чотча Тауну тѣпелери.
Кѣк кюзгюнгю къучакълайла
Кюнню алтын кирпичлери.

Тау суучукъ да шоркъулдайды,
Сеннге саркъа къаяладан,
Шош ингир да тынгылайды,
Толуб къууанч сагъышладан.

Кѣк башында кѣгереди,
Кѣклюгюнге сукъланганлай.
Шош аязчыкъ сѣлешеди,
Таула къаты джукъланганлай.

Ай ышарыб джууунады,
Джулдуз учуу теренинге.
Къой Джол узун созулады,
Чолпан джанад джюрегингде.

Танг алада кълтырайса,
Къар аяздан джыйырылыб.
Сен таулары асырайса,
Къучагъынга сыйындырыб.

Алт бла джасасанг да
Элге барлыкъ джолларымы,
Кеталмайма, Тубанлы Кёл,
Сенде кююб тауларымы.

САГЪЫШЛА

Хар кюн сайын багъалыдан-багъалы
Кёрюнелле меннге туугъан тауларым,
Джюрегим да болады бек къайгъылы,
Сагъышладан толадыла джырларым.

Нек кёрюнед Минги Тауну башлары
Кюнден кюннге меннге ариу эм татлы?
Былай мыдах нек джырлайла суулары,
Шоркъалагъа кетген болурму атлы?

Хар кюн сайын кысхарады бир кюннге
Мен таулагъа къараб турур заманым,
Аны ючюн кёрюне болур меннге
Мыдах джыры джырлагъанча Къобаным.

КЪУШ ДЖЫЛАМУКЪЛА

КЮРТ ЮЗЮЛЮУ

Сабийликде кѳргенме урушланы,
Кечеледен кѳара хыны кюнлени,
Кѳанатлары сыннган батыр кѳушланы,
Окъ атылса, юзюлююн кюртлени.

Кюрт юзюлюб, энтда кѳая оулса,
Кѳайгырама, кѳан чыкѳганча ташладан.
Ол заманда, нек эсе да, кѳрюнед
Джаралыла джыгѳылганча атладан.

* * *

Тау тѳппелени кѳарлары эриселе,
Мен джарсыйма, таула алаша болганча.
Суу джагѳа оюлуб, джар бола тебресе,
Кѳайгырама, ѳзен палахдан толганча.

Таулада зурна мыдах джырласа,
Эсге тюшюб уруш, сермеш барад менде,
Анда ѳлген джашына анам джыласа,
Сарнаганча кѳрюнед анала Джерде.

КЪЫЗЫЛ БАИРАКЪ

Бара эди уруш Кавказ ауушларында,
Къара тютюнден кёрюнмей эди кёкде кюн.
Солдат джата эди джаралы болуб къарда,
Туугъан джуртуну эркинлиги батмаз ючюн.

Джел таулада сууукъ эди, хыны эди къач,
Къар тютюнден къарай эди батыр кёзлю тау.
Къарын джанджаулукъ бла байлай эди врач,
Джаралы аскерчини, табылмайын байлау,

Алыб келдиле санбатха джаралыны,
Байлау, дарман да бар эди анда.
Врач къарай эди, тешиб джараны,
Джанджаулукъ толуб тура эди къандан.

Ата башлагъанында джанджаулукъну, айтды,
Кёзюн ачыб, солдат: «Къызаргъан анда
Мени къанымды, къоймагъыз атыб,
Ол байлау болушханды къыйын заманда!

Ётдюле кюнле, джукъусуз кечеле,
Джанджаулукъ бла солдат кирдиле урушха.
Тоб тауушдан таулада кюртле юзюле,
Къан тёгюледи къаргъа, къаб-къара ташха.

Тютюнлей эди къая, тобла атылыб,
Кюрт юзюле эди, ачы эди таууш.
Къызыл байракъ сермешде къалгъанед джаныб,
Байракъ кибик, къызарыб тура эди аууш.

Джанджаулукъну чыгъарыб эрляй къойнундан
Такъды солдат ауушну мийигине.
Къызара эди байракъ аскерчини къанындан,
Джукъ джеталмайд таулада эрликни ёлчесине.

АСКЕРЧИ БЛА САБАНЧЫ

Мен сюеме къаладжюк бла къаманы,
Джерни тамалы аланы нелери,
Сакълайдыла кѣб палахладан аны
Аскерчини къаны бла сабанчыны терн.

Ай жарыкъда джай кечеде аскерчи
Ангылайды сабанлада шошлукъну.
Алтын будай, излемейин келечи,
Сабанчыгъа билдиреди шохлугъун.

Джангыз аскерчи биледи сѣлеше
Аны бла сѣзсюз кюнде, кечеде.
Джерчи ушагъын аны бла этеди
Сабан агъачланы огъурлу тилинде.

Джерге урлукъ себе, джангыз сабанчы
Джылыуун да атады мюрзеу бла бирге.
Сууукъ бетджанда тургъан аскерчи
Береди джюрек джылыуун джерге.

Ишлейди, арымай, махтаулу джерчи,
Сабанлагъа тамады чомарт тер.
Джерге джанын береди аскерчи,
Аны ючюн саулай турады джер.

* * *

Ат мени суугъа, отда да джандыр,
Сынат къыйынлыкъ, тѣзюб турлукъма,
Алай тауланы сюй эм къууандыр,
Мен ол заманда разы боллукъма.

УРУШДА ЕЛГЕН КЪАРНАШЫМА

I

Къачда чапракъ тешген терекле,
Джаз келсе, энтда джашил чагъарла,
Къыш къар тюбюнде тургъан кюзлюкле
Джерден ышарыб энтда чыгъарла,
Алая аланы кёрлюк тюлсе сен.

Тауланы басыб тургъан тубанла
Кетиб баралла, кёк да ачылыб,
Джылы джерлеге кёчген турнала
Келедиле ызларына ашыгъыб,
Алая ызынга къайтмайса сен.

Сюйгенлеринден кенгде болгъанла
Бир-бирлерине энтда тюберле,
Уруш тюздеде саулай къалгъанла
Туугъан джерлерин энтда кёрюрле,
Алая таулагъа келлик тюлсе сен.

Къыйын тюш кёрюб, кече къоркъгъанла,
Бек къууанырла энтда, уяна,
Таулагъа тансыкъ болуб тургъанла
Алгъыш этерле, таугъа таяна,
Алая ёмюрде уянныкъ тюлсе сен.

Кече къарангы джабхан тюздеде,
Кюн таякълары джарыкъ чачарла,
Мыдах сагъышдан толу юйледе
Къобуз тауушла энтда чыгъарла,
Алая аланы эшитирик тюлсе сен.

Кетерле ётюб боранлы кышла,
Айтырла суула джазгы джырларын,
Таш уялада сен суйген кышла
Чыгъарлыкдыла балачыкларын,
Алая аланы биллик тюлсе сен.

II

Уруш тюзледе ёлген батырла,
Джерни кычаклаб, джаталла рахат.
Джазны гюллери ёсген кыбырла,
Сизде болурму кырнашым Ахмат?

Терен сагышха батыб джагъала,
Волганы суу Каспийге саркъад,
Къаннга боялган мыдах толкунла,
Сизде болурму кырнашым Ахмат?

Урушда кюйген мюрзеу сабанла,
Кыйынлыклагъа кыруу да шагъат,
Джигитле джатхан солдат бетджанла,
Сизде болурму кырнашым Ахмат?

Учхан джуздузча, кёкде джанганла,
Бушуу джюрекни сизни ючюн кыгад,
Басдырылмайын тюзде кыалганла,
Сизни бла кыалган болурму Ахмат?—

Кюн батхан таба барама кырай,
Кюйген ташланы ызлары турад,
Окъ тийген кыйын, ёксюзча, джылай,
Джата болурму тюбюнде Ахмат?

Анам тышюнде сен келиб кәрсе,
 Керти болсун, деб тилеученд ол тыш,
 Кече юйюрге шхуур берсе,
 Сеннге да кьояд тепсиде юлюш.

Къарайд таулада айланч джоллагъа,
 Ауур сагъышла кёлтюртмейле баш,
 Сеннге сёлешгенча, сёлеше таулагъа,
 Тилейди тилек, салады ол таш.

Келиб киргенлей письмочу тийреге,
 Эки кёзюне джыламукъ урад,
 Сюед кёрюнмей дженгил кетерге —
 Сен письмо джазмай тураса, Ахмат.

Сени башынгы сылаучу кьоллары
 Туралла сеннге башлыкълык ийире,
 Мыдах макъамны мурулдай акъырын,
 Ол кюнтурушда джетед ингирге.

Кече юйюню эшиги къагълса,
 Кириб келсенг деб, турады сакълаб,
 Джаз къарла эриб, джолла ачылса,
 Турады анам аллынга къараб.

Кече ай мутхуз тийгенли бери,
 Джазыугъа эте турад гурушха,
 Сен къайытмаздан кетгенли бери,
 Кёрюнед аны юйю алаша.

IV

Джарыкъ кюнню джакълай къара тубандан,
Сермешгенсе, къушларыча джеринги,
Джуртубузну сакълай къанлы джауладан.
Сакълагъанса тауларынгы, элинги.

Тауушларын ауур уруш тобланы
Эшитгенсе, душман таба баргъанлай,
Ичлеринде джаныб келген отланы
Джыгъылгъанса, кюйген джерни
къучакълай.

Элия уруб аудургъанча терекни,
Аудургъанды сени душман къоргъашын,
Сени ючюн бушуу сакълайд джюрекни.
Сакъал, мыйыкъ чыкъмай кетген
къарнашым.

V

Ерге атыб ойнатаенг сен мени,
Ишден арыб, сылыт болуб келсенг да,
Унутурукъ тюлме чыртда мен сени
Кёзлеринги, ауазынгы, ёлсем да.

Джашлыкъ нюрю кюч бере чырайынга,
Есе эдинг сен, сермешге кетгинчи.
Уруш кёмдю асыры джашлайынга,
Къызгъа къараб накъырда да этгинчи...

Тюбегенлей энди суйген къызыма,
Кёзлерини гинджисинден къарайса.
Мыдах болуб, бурулама ызыма,
Огъай, Ахмат, ёлмегенсе, джашайса.

Сен джашайса джазгъы кюнню джылыуунда,
 Гокка хансны керпеслениб чагъыуунда,
 Джаш терекни бутакъ кериб ёсююнде,
 Шоркъа сууну боран этиб келиуунде.

Тауларынгы джитисинде, ауушунда,
 Ётгюр къушну къанат къакъгъан таушунда,
 Таулу къызны джюрегини тамырында,
 Сен джашайса хар таулуну атламында.

Джюрегими санга тансыкъ къучагъында,
 Минги Тауну Казбек бла ушагъында,
 Сабийлигинг кългъан джерни джолларында,
 Къарт анамы умутунда, сакълауунда.

КЪАЯДА ДЖАЗЫУ

Ёрлей-ёрлей барсам кириш къаягъа,
 Ётгюр къушну къанатыны тюбюнде
 Кёрюнеди, тюгел джетмей кърлагъа,
 Эм багъалы меннге джерни юсюнде.

Къазауатха кетген кюнде кърнашым...
 Кеси джазгъан кириш къаяда джазыу:
 «Сау кълалыгъыз, джамагъатым, тауларым,
 Бериб тургъан бизге кишлик, кърару!
 Чакъыралла урушланы отлары,
 Келтирмесе мени сизге энд джазыу,
 Ёлген кибик мийиклени къушлары,
 Ёлгеними билдириб турсун джазыу...»
 Джылла ётуб барадыла арадан,
 Джокъду къушха тауларына кърыйтыу,
 Мыдах хапар айтад къланлы урушдан
 Къарт анама кириш къаяда джазыу.

* * *

Кѣб сынадым, кенг дуняда айланыб,
Аны юсюнден джырлайд мени зурнам да:
Джюрек джерге, къанат кѣкге байланыб,
Туугъандыла къуш, къарылгъач, турна да

ТАНСЫКЪ БОЛСАМ

Кѣб къарайса дейле меннге кюзгюге,
Джарамайды эркишиге аллай зат.
Кеси кесин эркелетиб скойюуге
Таулулада бериледи ирият.

Къазауатда джашлай ёлгенди къарнашым,
Суратын да кюйдюрюб кетгенди душман.
Тансыкълыкъдан агъарыб барад башым,
Бителирге унамай джюрек джарам.

Отджагъада меннге хар къуру анам
Хапар айтад къарнашым юсюнден:
«Шашмай сеннге ушай эди ол тамам.»
Анга тансыкъ болгъанлай, мен кюзгюге,

Тѣзалмайын, турама къарагъанлай,
Ол заманда келмейме мен эсима,
Эки кѣзюм къарнашым къатханлай
Турадыла, къарамайма кесима.

Аны ючюн кѣб къарайма кюзгюге,
Ушагъуулу тюл эсе да аллай зат,
Къазауатдан къайтмай юйюбюзге
Къалгъанды да сойген къарнашым Ахмат.

КЪУШ КЕКДЕ ЕЛЕДИ

*Совет Союзу Джигити
Алим Байсолтан улугъа*

Баллада

Джагъаларын талайды джаралы тенгиз,
Шымал хыны булутладан толуб,
Кеме кемеде къачады илгиз,
Сермеш барады, толкъунла сылыт болуб.

Ала ётгюр силкинедиле бирден,
Душман аскерича, ёшон уруш эте,
Темир къушла ачы кычырадыла кёкден,
Къанатлары бир-бирлерине джете.

Кавказ тауларыны бёгекди батыры,
Иймез ючюн джаулары Ата джуртха,
Чыгъады ётгюр темир къушну джыры,
Киреди Алим джана тургъан отха.

Къуш бла кърч къатхандыла отда,
Къуш, сау болуб, хорлатмайды кёкню.
Ол къркъмайды пулемётдан, тобдан,
Агъызгъанды тенгизге фашистледен кёбню.

Сермеш барады, толкъунла сарнай,
Душман джыйын чабады тау къушха,
Ол учады, джан-джанын талай,
Киреди кызыу кыйын урушха.

Кёк да, суу да джанадыла бирден,
Къуш кычырыкъ а чыгъады ачы,
Душман самолётла кетгенча тикден,
Кёрюнеди кыйры эсе да кычыб.

Балтиканы болгъанча неси,
Етгюр къуш къагъады къанат.
Джыйын джанлы джетиб бурады эсин,
Темир къушу хорлатмагъанлай джанад.

Тау къуш ёледи, мийикде сермешиб,
Тенгиз сарнайды, джыламукъ теге.
Аны дертин алыргъа деб, демлешиб,
Боз толкъунла къарайдыла ёрге.

Кавказ таулада къая кычырады залим,
Мыдах къарайды булутлагъа аууш,
Джаннган джулдузча, ызын къояды Алим,
Джюрегин джандырыб кёкню джарытады
къуш.

КЪУШ ДЖЫЛАМУКЪЛА

Б а л л а д а

Устазым Къайсын Къулуй улугъа

Мен сабий заманда, булутла къаралыб,
Кёк чартлаб, кюкюреб, джауумла джаусала,
Кёрюнед алай, мийикде талашыб,
Тауланы башында джылагъанча къушла.

Эсимдеди мени, урушну джайында
Къарт джырчы бла бирге ханс бла буз чекледе
Джугъутур сюрююню Минги Тау къатында
Кютгеним, тау къушла талашхан джерледе.

Джуртлары ючюннге тёкдюрюб къанларын,
Бёгеккёл къуш джыйын сермешде хорлатмаз.
Кёкледе ёсселе, эрликни шартларын
Ёмюрге мийикде сакъларыкъды Кавказ.

Акъ сынджыр таулары кызыдыра эди юю,
Джугъутур сюрюуле бузлада туююше,
Кёзлери джилтинлеб, буз этеед тютюн,
Къаяла тауушну кёклеге юлеше.

Муююзле уятхан акъсылдым булутла,
Аккъъанат буз таугъа ашыгъа кенгешге,
Къуш кёзлю акъылман къараб алагъа,
Башлады хапарын, халкъ джырныча; меннге:

—Джауарыкъ болгъанлай, джугъутур текеле
Бузлары юсюнде туююшуб башларла,
Минги Тау башына булутла кенгешге
Узакъдан джыйылыб, оноула джасарла.

Къозгъалгъан кёкледен тебрени элия,
Ташлагъа тамдыла биринчи тамчыла,
Къуш таууш бла толуб бютеулей дуня,
Булутла кийдиле къап-къара джамчыла.

Таулары башында бугъойла къалтыраб,
Кёрюнеед джаугъанча исси джыламуж,
Кёк ураед джерни, мийикден от чартлаб,
Джандыра чегетни, джанганча мамукъ,

Шош джамчы тюбуне кысылыб джырчыны,
Кысылгъанча къанат тюбуне къуш бала,
Мен соргъанем, ёрге келтюрюб башымы:
— Нек джылайла кёкде бу ётгюр тау къушла?

Карт джырчы айтды, болгъанча төре,
Таурухда кёклени несича тейри:
— Дуняда къуш джылайд джангыз бир кере,
Хорланган заманда джаратылгъан джери.

МОРХ АУУШНУ ДЖИГИТЛЕРИНЕ

Джылтырдыла, билдирмейин кѳоялмай,
Терен кѳардан боран тикген кебинле,
Тауларыбыз джыламукутну тыялмай,
Кѳалтыралла бузла, кѳая эринле.

Сакѳладыгѳыз, джаныгѳызны аямай,
Артыкѳлыкѳгѳа табырмагѳан таулары.
Ызыгѳызгѳа джангыз атлам атламай,
Мулхар этиб, кѳан кѳусдура джаулары.

Юсююзден кѳан теригиз кѳурумай,
Джуртубузну джигит туугѳан джашлары,
Сермешгенсиз, таш артына бугѳунмай,
Алгѳа туруб бугѳундура ташлары.

ЛЕНИНГРАДНЫ САБИЙЛЕРИ

Невада сахар, от тенгизинде кеме
Кѳибик, сермешеди, оюла юйлери.
Елген аналаны эмчеклерин эме,
Джылайдыла Ленинградны сабийлери.

Сууук ѳымалда шууулдайды боран,
Таула кѳибик кѳортлени кѳалайды ол,
Тобдан чыкѳгѳан тютюн — кѳара тубан,
От тогѳайдан ычхыныр табылмайды джол.

Уялары чачылгѳан кѳуш балаланы
Кѳыйынлыкѳ, ачлыкѳ кѳыстайды кери,
Фронтну юсю бла элтедиле аланы
Совет адамла кѳыбылагѳа дерн.

Отланы ичинден кыйын эди бютюн
Ауругъан, арыкъ сабийлени къутхарыу,
Кюсей эдиле ала тиерин мамыр кюн,
Излей эдиле кысылыр ата-ана джылыу..

Барадыла кетиб темир джоллада,
Мыдах сагъышладан толуб кезчюклери,
Вагон терезеледен къарай шахарлада,
Аналарын излей, Ленинградны сабийлери.

Кечеле, кюнле бир-биринден къара,
Кыйынлыккыны келтюралмай ынгычхаед джер.
Кавказ таулагъа да уруш салгъанед джара,
Бугъойладан тама эди къанлы тер.

Душман кючлегенин билмей, Шымал Кавказгъа
Келди сабийле бла эшелонланы бири,
Тау Артына аудуруб ёлюмден къутхарыргъа
Кюрешедиле няяла, медсестрала тире.

Джигит тиширыула ёлдюле фашист окъладан,
Кетиб баргъанлай мийик таула таба,
Тегерек толгъан эди къанлы мурдарладан,
Бара эдиле сабийчикле, джыгъыла, къоба.

Ала элте эдиле дуняны бушууларын,
Сабий джюреклери бла мыдах кезлеринде.
Палах сакълай эди айланч джолларын
Ала танымагъан узакъ джерлеринде.

Джюрек болса джолланы ташларында,
Эрир эди, джылар эдиле, болса тиллери.

Акъ тюкчюклери агъара башларында,
Барадыла Ленинградны сабийлери.

Ексюз улакъчыкълача, бир-бирчиклерине
Къысылыб, душманладан барадыла къачыб,
Шо, бир къарагъыз аланы эринчиклерине,
Къалтырайдыла, джылаялмай ауузларын ачыб.

Окъ тауушха да юреннгендиле ала,
Уллу урушланы ичлеринде джашай.

Цагъатдыла къыйынлыкълагъа джолла,
Атлайдыла, къоркъуб, ызларына къарай,

Нева суугъа къараучу кѣзчюкlege
Кѣрюндюле мийикде къарбаш таула,
Къарайдыла алагъа ёксюзчюкле,
Сюредиле сабийчиклени джаула.

Эшитдиле сабий джылагъан тауушланы
Черкеслиле, чыкъдыла Бесленей элден.
Кеслерине къысдыла къатынла аланы,
Сыйырдыла ёлумден, къанлы башкеследен.

Кеслерине балачыкъла этиб къойдула,
Айнытдыла, юретдиле тиллерин,
Барды бизде аллай джигит таулула,
Сау къалдыргъан Ленинградны сабийлерин.

Озуб бара, баш урама, ийилиб,
Хар къуру да мен, бу элни кѣргенлей.
Тыйыншылды, хар инсан турсун билиб,
Джигит эл деб аталыргъа Бесленей.

БАТХАН ДЖУЛДУЗЧУКЪ

Кечеги уруш орус тюзлеринде,
Сабырланыб, сакълайды тангны.
Ай мыдах батад таныш эллеринде
Кѣлтюралмай джангы тѣгюлген къанны.

Сарнайдыла субай къайын терекле —
Россияны акъчепкен бийчелери:
Джатадыла къар юсюнде джигитле,
Бермез ючюн душманлагъа джерлерин.

Къарангы басыб тургъан терезеле,
Елген солдатланы кѣзлери кибик,
Сизден къарайла кюйген кѣсеуле,
Аланы айтылмай къалгъан сѣзлери кибик.

Сескеклениб киреди да танг джарыкъ
Кюйген юнню ачылгъан эшигинден,
Кѣрюнеди кеси джангыз бир джашчыкъ,
Къаты джукълаб турады бешигинде.

Ол уянмайд, турсала да атылыб
Кече, кюн да тобла джерни юсюнде.
Кѣзчюклери къалгъандыла ачылыб,
Ана сютю къурумайын эрнинде.

Алай а ол эслеялмайды джукъну,
Батханды да джулдузчугъу чыкъмаздан.
Хорлайлмайд ол ъмюрлюк джукъуну,
Бешигинде джатыб турад къобмаздан.

ТИРМЕН

Тирмен айланады, тартады мюрзеу,
Аны джумушу—халкъгъа насыб ишлеу.

Гюрбеси мюрзеуден толуб тургъанда,
Къайгы джокъча кёрюнед джамагъатда.

Тыбырланы отлары да джарыкъ джана,
Тегенеде тылы басады ана.

Сабий кёзледе ышару ачыкъ.
Кюн да тиеди дунияда джарыкъ.

Урушну эсге тюшюргенлей мен,
Кёзюме кёрюнед тохтаб тургъан тирмен.

Ач сабийлени кёзлери мыдах,
Насыбдан айыргъанед уруш узакъ.

Тирмен эшигинде тагъылгъан кирит,
Арбазда джатыб тураед арыкъ ит.

Джазыу къайтармасын энди ол кюнлени,
Эшиклери ачылыб турсун тирменлени.

Шорбат чылчыкъла тирменлени сакълаб,
Джай да, къыш да джашасынла джырлаб.

Халкъгъа насыб тартады тирменчи,
Олду кюнню иеси темирчи.

Анам бла тирменде ётген кечеле,
Джокъду багъа дунияда сизни ёлчелер.

Тартаса насыб халкъыма, къарт тирмен,
Сенича, джуртума джарасам эди мен...

КАЛАК ИТ

Елтюргенди иенги уруш джоллада фашист,
Джанынг джарлы, кьарчынг тьююлдю сени токъ,
Ашсыз, суусуз калак болуб айланаса, джарлы ит,
Юйю джокъну дунияда хар кьуру да кюню джокъ.

Бар эди, хариб, алгъын сени да бир заманынг
Къзакакъ бёрю кьатынга келалмайын туруучу.
Энди арыкъ бойнунга джабышханды джабагъынг,
Серден болуб кьалгъанса джулдузлагъа улуучу.

Къайыкъ да минер кемеге, кеме да—къайыкъгъа,
Къууанч, бушуу да кёзююдю джерде джаны болгъаннга.
Танг алада улуйса ачдан Темир Къзакакъгъа,
Бирде мыдах кьарайса сен айны толгъанына.

ДЖЕР

Къууанч да, джарсыу да турад эспингде,
Биледи аны сермешде болгъан эр.
Къыйын ёмюрле ызларын юсюнгде
Къойгъандыла, джылай, ышара билген джер.

Кёргенбиз, кюйгенсе уруш отлада,
Тургъанса кьара тютюннге ташайыб,
Солдат кьанлары кьызартхан джоллада
Ташла да джатхан болмазла тынчайыб.

Уруш башланган къуугъун кюнледе,
Басхан заманда юсюнгю кьанлы тер,
Джауну тоблары атылгъан тюзледе,
Кьоркъуб, ёмюрю кьалтырамагъан джер.

Джауа тургъанлай къоргъашын джауумла,
Джазынг келиученд бизге ашыгъыш.
Гокка ханслагъа солдатла, къууана,
Къыйын кюнледе да этгенле алгъыш.

Къайын терекге къонуучу кѣгюрчюн
Терек кюйгенде бетджаннга да къоннганд,
Къара тубандан къутулуб келген кюн
Джашил бетинге ышарыб къарагъанд.

Тобла атылгъан къара кюнледе
Анам юсюнге джыламукъ тѣкгенд,
Солдат къанлары къызартхан тюзледе
Джашил будайла шуулдайдыла энд.

Душман окъ тешген тот темир бѣркге
Къонуб турады чыммакъ кѣгюрчюн,
Мамыр къанатын керед юсюнге,
Уруш отлары энд джанмаз ючюн.

* * *

Кѣкден да тиеди, джерде да джанады,
Береди бизге къарыуун, кючюн,
Алай а бошалмай, тауусулмай турады,
Керти суймекликча, джаныб тургъан кюн.

ТАКЪЮЗЮКЪ ҚЪАН

Мен тынгылай барама Теберди ѳзенінде
Джер бла кѣкню юсюнден сууну таурухларына.
Джыр тѣгюлед акъырын джюрекни теренинде,
Тѣгюлгенча такъюзюк къан пелиуан тауларыма.

Кюн да тохтаб къарайды кѣксюлдум мийгинден,
Къачны сейир дуниясы келе турад аллыма.

Бөгек нарат чегетни джап-джашил этегинде
Такъюзюк кьан тегюлед сагышлы тауларыма.

Джитилени кьарлары джылтырайла Доммайда,
Кёк кьучагьын кереди кенгкьанат тауларыма.
Мыдах сагыш хорлайды мени хаман былайда,
Такъюзюк кьан тегюлсе Теберди тауларыма.

Тюшюреди эсеме ол кьызарыу бир затны:
Сабийликни, урушну да кьайтарады ызына,
Адам кьаны кезюме керюнед кьазаутны,
Такъюзюк кьан тегюлсе кюз арты тауларыма.

Ушакь эте барама Теберди ёзенинде
Туугьан джер бла, баш ура кириш кьяяларына:
Тегюлмесин, дейме, кьан энд келлик ёмюрледе,
Такъюзюк кьан болмаса, мамырлыкь тауларыма.

УРУШ ЁТГЕН ТЮЗДЕ

Кьыш кюнде
Кенг тюзде
Шууулдайд боран,
Джер—тёшек,
Таш—джастыкь,
Акь кьар—джуургьан.

Джел хыны
Джер мылы,
Кьызарады кьар.
Окь да джокь,
Сау да джокь,
Кишилиг а бар...

АНАМ ЕЛГЕН КЕЧЕ

Баллада

Минг тауум оюлду джюрегимде,
Минг джарыкъ кюн тиймезден батды.
Къаяла сарнаб тегерегимде,
Къап-къара огъурсуз танг атды.

Минг тауум оюлду джюрегимде,
Минг ёзенде минг суу куруду.
Ана от джукъланган кечесинде
Тар оджакъда къууугъун джсл улуду.

Минг тауум оюлду джюрегимде,
Минг джыр туумайын къалды.
Джангыз кечеге кёкюрегимде
Минг бушуу минг уя салды.

Минг тауум оюлду джюрегимде,
Минг гюл мууал болуб къалды.
Минг джулдуз кёгюю мийингинде
Кюйюб, манга минг джара салды.

Минг тауум оюлду джюрегимде,
Минг джыл кибик, кёрюндю кече.
Минг джыламукъ тамды кёзюмден —
Къыйынлыкъгъа табылмай ёлче.

Минг тауум оюлду джюрегимде,
Къара чачым акъ тюкден толду.
Арбазда анамы балий терегине
Минг къара къанатлы къонду.

Минг тауум оюлду джюрегимде,
Бушуу тенгизни билдире толгъанын.
Минг адам къайгъы сёз бергенинде,
Сездим анамы минг кере адам болгъанын.

ԵՐԼԵՄ

АШХЫЛЫҚЪ БЛА ДЖЫР

Дунияда кѣбдю джыр ёлмезге туугъан,
Аланы киши да джырлаб бошайлаз.
Джыр бла ашхылыкъды, кюн кирик, джылытыб тургъан,
Адам аласыз бир кюн да джашайламыз.

Халал джюреклене азыгыдыла джырла,
Ашхылыкъ, сейирлик да алада таркъайлаз.
Керти джырны хорлайламайдыла джылла,
Джырны ангыламагъан игилик да эталаз.

Ашхылыкъ да, джыр да туугъандыла бирге,
Экисинде да ёмюрлюкге уяланганды бир джан.
Хауа кирик, керек болгъанлай турадыла бизге
Ашхылыкъ бла джыр, джерне тутуругъу болгъан.

Аласыз къалгъан тенгди ёксюз факъырагъа,
Ай тутулгъан кече кирик, къарангыды джашау.
Ала ушайдыла джарыкъ джулдузлагъа,
Джыр бла ашхылыкъдан мийик джокъду джерде тау.

Биз ётмексиз къалгъан уруш джылларында
Джырсыз, адамлыкъсыз къалмайын келген эсек,

Аджашмагъанбыз джашауну айлану джолларында,
Кертиликни мийиклеринден абынмайын ётген эсек.

Гокка хансны чакъгъанына сейирсине билмеген
Джырны эшитиб да сейирсине билмез.
Адамлыкъ тауну башына ёрлемеген
Кертиликни тауна да ёрлемез.

Ашхылыкъ бла джыр туугъандыла бирге,
Байракъларыдыла ала хорламларыбызны.
Кюн таякъларыча, керек болуб турадыла бизге,
Джарытадыла ала джашау джолларыбызны.

Насыблыды тыйыншлы болгъан аланы мийингине,
Къыйын эсе да, ёрлеген кибики кириш къаялагъа.
Негердиле джыр бла ашхылыкъ бир-бирине,
Ушайдыла ала джерде огъурлу адамлагъа.

КЪАРЛЫ ИНГИРНИ САГЪЫШЛАРЫ

Джол барады, акъ таурухланы кёре,
Кире тарлагъа, чыгъа талалагъа.
Джангы къар джауады, биринч кере
Джаугъан кибики, къара къаялагъа.

Акъ къушла къонганча тау киришлеге,
Къар джауады, дуняны джарыкъ этиб.
Ол тюшеди джарлагъа, къая мюйюшлеге,
Къайдан эсе да мийикден джыгъылыб кетиб.

Къара къаяланы тазад сагъышлары,
Акъ къарны джуммакълары кибики.
Тау тёпелени акъ башлыкълары,
Джарыкъ джанган джуддузлача, мийик.

Къара сабанланы юсюн агъартыб,
Къар бурады къараны акъгъа.
Нарат терекчикле, акъ пелиуаннга батыб,
Къарайдыла бу сейир чакъгъа.

Къар джаумай къалса, къарангдан толур
Дуния, деген сагъышны этеди тау, джар,
Адам джюреклени да тазалай болур
Къара ташны акъгъа бургъан къар.

Къар таула бла этеди ушакъ,
Джуммакълары, джулдузлача, джана.
Ол мени бла сѣлешеди джумушакъ,
Сѣлешгенча сабийчиги бла ана:

— Джер да бол, адам да бол, алай а джаша,
Ёмюрлюкге тазалыкъны джакълаб.
Джер кибик, чомарт бол, таза къаргъа уша,
Джюрегингде кюнню джылыуун сакълаб.

* * *

Джерде джашаргъа юйлени ишлейбиз кесибиз,
Къалай уллу насыбды сау адамлагъа ол!
Къайтмаздан айырылыб тебресек дуниядан биз,
Сал агъачларыбызны тутады керти шох къол.

Арт юйюбюзню да джерде къазадыла шохла,
Джонадыла ала мыдах сын ташларыбызны,
Юсюбюзге джыламукъ да тамызадыла ала,
Ахыр юйюбюзню босагъасында джаза атыбызны.

Алай а биз кѣблеге узатханбыз къол,
Сезалмайын аланы джалгъан болгъанларын.
Керти тенглени билдиреди бизге ахыр джол,
Ай медет, мадар джокъ тутаргъа аланы къолларын...

МИЙИКЛИК

Къуш балала кёрге къараб тууадыла,
Къанат — къаруу, джюрек бютеу—ёхтемлик,
Тау тёппеле чакъыргъанлай турадыла,
Насыб джолгъа ушаб турад мийиклик.

Акъ булутла кюн тюрбюнде джатадыла,
Джашай болур тау башлада бёгеклик.
Башыбыздан кызыл тангла атадыла,
Кюн таякъны джибереди мийиклик.

Къап-къаралгъан тубанланы чачадыла
Джети кёрге талпынуу бла джигитлик.
Джулдузлагъа джарыкъ джолла ачадыла,
Адамлагъа къанат беред мийиклик.

Ай не къадар чууакъ кёкде тола эсе,
Джер ол къадар кёрюнеди сейирлик.
Хар муратынг айтханынгча бола эсе,
Джууукълашад кюнден кюннге мийиклик.

Джашаб турад джюрегимде, таркъаймайын,
Тауларыма суймеклик бла кертилик.
Атлайма мен, заманны узайтмайын,
Ёрлегеннге къол узатад мийиклик.

Мен халкъыма халал къуллукъ эте эсем,
Биргемдеди, аджашмагъанд тирилик.
Минги Тауну кёлуне джете эсем,
Къучакъ кериб, чакъырады мийиклик.

Кёрге, кюннге талпынууу къойгъан эсем,
Этме, джазыу, манга чыртда кечмеклик.
Ёрлеу джолдан ызыма тургъан эсем,
Кёк кюкюреб, элия урсун, мийиклик!

ЕРЛЕУ

Сейирди, уллуду адамны мураты,
Джашайды ол къайда эсе да мийик,
Айтханыча болалмаса, умутну сыфаты
Кёрюнеди толмай кългъан ай кибик.

Ёрге бир атлам атлар мураты
Толса, ёрлейди ол экинчиге,
Кёлюне джетмей этген атламы,
Къараб турады кёк мийигине.

Тауну тёппесин джарытыб тургъан,
Ай узаяды, алайгъа джетсе,
Къыйын болса да ай кибик толгъан,
Тола барады бир мурат этсе.

Ол да ёрлейди, ай да ёрлейди.
Ай бирде тола, бирде уа джарты,
Адам тохтаусуз ёрлеу излейди,
Ёсген муратны болмайды арты.

* * *

Джерде чыкъ джашар, сабанлагъа тюше,
Джерни кюйдюрген мурдар болур кёсеу.
Тыбыр от джанар, табада гырджын бише,
Джашауну тутуругъуча кълалыкъса, мюрзеу.

Тынч туююлд таулада джолла салыб баргъан,
Тохана юлени кысыр ташдан ишлеу.
Насыблыды хурметинге тыйыншлы джашагъан
Дуняда алтындан багъалы мюрзеу.

* * *

Джашауда уллуду умут берген кюч.
Тюшюндеча, адам насыбдан толурму?
Кимге бек багъалыды джерде тыш?
Бешикде тургъан сабийчикге болурму?

Кимге бек багъалыды джерде тыш?
Иги тышлени кӕргенлеге болурму?
Табигъат бермеген кӕзден юлюш,
Тюшюндеча, насыбдан ёмюрю толурму?

* * *

Кӕбдю, дейбиз, къыйынлыкъ джерде,
Къыйынлыкъ а кӕкде да эркин.
Джулдуз джаныб учса мийикде,
Кӕрюнед бушуу баргъанча джертин.

Биреу кӕкге къарайды, къууаныб
Аны отдан джарыкъ сызына,
Мен а джарсыйма—кӕк джулдуз джаныб
Барад къайтмаздан ызына.

* * *

Бууну ёлтюргенни огъурлулукъну юсюнден
Эркинлиги джокъду дунияда сӕлеширге.
Аны кюн да къаргъайды тӕзалмай мийикден.
Джер шар тӕнгереиди ёлген бууну кӕзлеринде.

* * *

Бизге джашауну берген анала
Еле тебреселе, кыйынды бютюн,
Джашауларын бериб алагъа балала,
Тыялмагъанлары дунияда бир кюн.

* * *

Адам кърчдан кючлюдю, назикди гюлден,
Акъ кърладан сууукъду, джылыды кюнден'
Тенгизледен теренди, тауладан мийик,
Ол уллуду, дунияча, сейрди, джашау кибик.

ПОЕЗД

Барады поезд аллына тангны,
Чархлары макъам согъадыла аны.

Алада мени джарсыуум, къууанчым,
Джап-джашил джазым, сап-сары къачым.

Поезд барады ашыгыб алгъа,
Терезеден къарайма кыйырсыз джолгъа.

Шахарла, элле озадыла артха,
Барады поезд, ат чабханча чарсха.

Къайгъырыу тохтайды, кетмей джюрегимде,
Поездле тохтаучу джерлеге джетгенде:

Къайда тохтарыкъды эм ахыр поездим,
Сендеми, кенгдеми, о туугъан джерим?

КЪАРА ДЖЕЛ

Тохта, тохта, улума,
Оджакълада тели джел,
Сабийлени къркътма
Кече арада, къара джел,

Насыбларын джукълатма,
Сабий джюреклеринде,
Джукъласынла, уятма,
Джашил бешниклеринде.

Къап-къаралыб келгенсе,
Келгенча къара къузгъун,
Тегерекде этесе
Тангнга дери къуугъун.

Чегетлеге энесе,
Ычхыныб ауушладан,
Езенлени толтуруб
Сарнагъан тауушладан.

Тохта-тохта, улума
Оджакълада, тели джел,
Сабийлени къркътма
Къышхы кече, къара джел!

* * *

Биринчи кере джерде бараза тартхан,
Сени джюрегингде—этмекни акълыгъы.
Биринчи юге терезе, эшик айыргъан,
Юйлерибизде джашайды кюнюнгю джарыгъы.

Ташны ташха уруб, биринчи от джандыргъан,
Джылытады джылыуунг дунияны тыбырларын.
Биринчи кере джерде арба джол ачхан,
Бюсюреу этедиле санга самолет къанатлары.

* * *

Таш кесек этсенг—болурма тѣзюмлю,
Къар джуммакъ этсенг — къалырма тазалай.
Кюн таякъ этсенг — джылытырма гюлню,
Тау суучукъ этсенг—саркъарма джырлай.

Будай бюртюк этсенг — чагъарма сабанда,
Толгъан ай этсенг — тегерме джарыкъ.
От кесек этсенг—джанарма тыбырда,
Не этсенг да, джазыу, этме мени сатлыкъ.

* * *

Акъ къаргъа къара къаргъа къоннганча,
Акъ къагъытха, осал назмум, джазылсанг,
Кѣрюнеди толгъан айым тутулгъанча,
Адамлагъа джол табалмай айлансанг.

Айтылгъынчы, сѣзюм мени къулумду,
Учар къушла таныла къанатларындан.
Ой излеуде хар бир атлам узунду
Кенг дунияны къыйырсыз джолларындан.

ШОХЛУКЪНУ КЪАНАТЛАРЫ

АЙ ТАЙЧЫКЪ

Дон тюзлени башларыннан ай батыб,
Аллымда джол кёрюнмей эди ачыкъ.
Машинаны ызындан кызыу чабыб
Келе эди, кишнегенлей ай тайчыкъ.

Кече къара, къоннганча джерге къундуз,
Кёрюнмеед Дон сууну аргъы джаны.
Кёкден келиб къоннган кибик, бир джулдуз
Мангылайын джарыта эди аны.

Аджашханча отлагъан джайлыгъындан,
Чыгъа эди кишнеую мыдахыракъ.
Белгилиди ат боллукъ тайлыгъындан —
Къуш къулакълы, узун белли, акътуякъ.

Тёгюлеед тёгерекге танг джарыкъ
Кёб турмайын тиер кюнню кючюнден.
Кишнегенча кёрюне эди тайчыкъ
Шолоховну хапарыны ичинден.

Наныкъ тангны Дон тюзледе атыуу
Джашарыкъды джюрегимде, эсимде.
Кёргюзеди ай тайчыкъны чабыуу
Буденныйни атлы аскерин кёзюме.

КЪЫРГЪЫЗ ДЖЫР

Буудайбек Сабырова

Исси-Кёлде кече ай джарыкъ тнеди,
Салкъын толкъунла шуулдай шошуракъ,
Халкъынгы джырларын джюрегим сюеди,
Алада—тау сууда тазалыкъ, чокъуракъ.

Тауланы башлары мийикде агъарады,
Булутла чулгъаныб тынчая алада,
Кёкдеги джолоучу — ай кетиб барады,
Джыр мени насыбдан толтурад талада.

Адамгъа ол къарыу, кюч, къанат береди
Джюрегин къарт этмейд, толса да джюз джыл.
Заманны нёгери болгъанлай келеди
Эртдеден беричи джюрекден чыкъгъан джыр.

Кёксюддюм къарангы таулагъа тюшеди,
Тёгеди джарыгъын ай, джолну джарыта.
Кечеги тегерек булбул джыр эштеди,
Бек суйюб тынгылайд шош Чолпон-Ата.

Акъынны къолунда домбра джырлайды,
Джыр, тауча, мийик, тенгизча, терен.
Ол кёлню хатадан, палахдан сакълайды,
Аны ючюн сюеме къыргъыз джырны мен.

Аны ючюн тутмакъ, азаб сынагъанды
Токътогъул Сибирде онеки джылны.
Къыйын заманда да бёгек джашагъанды
Къыргъыз таулада ёлмезлик джыры.

Дунияны башында джыр къанат кереди,
Кёб джуртла тынгылай, джюрекле джылына.
Адамгъа кюч, къарыу, таукеллик да береди,
Джюрегим байланыбды халкъынгы джырына.

Керексиз, хауача, бизге,
Къарнашлыкъны джоллары.
Сизсиз кюн тиймез Джерге,
Шохлукъну къанатлары.

МАЛКЪАР КЪАТЫН

Чилле чачакълы джаулукъну чох этиб,
Джыйрыкъ чепкени бла ташны юсюнде,
Джюн тарайды, эси сагъышха кетиб,
Малкъар къатын мамыр джазны кюнюнде.

Эки къолу созадыла, сюзгенча алтынны,
Джибек кибик билезик болуб барады джюн.
Бети джыйрыкъладан толгъанды малкъар къатынны
Джашы урушдан келмей къалгъаны ючюн.

Акъ булутла джюзюб бугъойланы башын,
Барадыла кетиб Чегем тауларына,
Таулу ана эсине тюшюрюб джашын,
Къарайды ётген урушну джолларына.

Тау ауузда шууулдайды шоркъа,
Малкъар къатынны чачыча, агъара.
Палах кишиден ёмюрю билмейди къоркъа,
Салгъанды ол ана джюрекге джара.

Озгъандыла арадан кёб айла, джылла,
Уруш джол джашын къайтармагъанлы бери.
Малкъар къатын, мыдах джырынгы джырла,
Ашхы умутунгу джюрекден къыстамай кери

ТЕРК СУУ

Къая тарда саркъады
Тауланы тузагъында,
Акъ секиртме—шоркъады
Езенни тамагъында,

Чомарт кѣмюк бюркеди,
Джууукълашсанг къатына,
Эмиликча, юркеди,
Секиреди артына.

Кемиреди, талайды,
Кириш къаяны ичин,
Гъырылдатыб ашайды,
Кѣргюзтмейин къурч тишин.

Кѣк кюкюреб ургъанча,
Бойсунмагъан тауланы,
Сау дуниядан джыйгъанча
Тутушхан бугъаланы,

Гюрюлдешиб толкъунла,
Мыллык атыб бир-бирге,
Къайнайдыла боркъулдаб,
Чабалла туююшюрге.

Сейир болуб къарайма,
Суу бла къая сермешге,
Хар джагъа таш ушайды
Гюрюлдеген гаммешге.

Лермонтов да болгъанча
Бююн мени биргеме,
Езен джырдан толгъанча
Кѣрюнеди кѣзюме.

КРЕСТЛИ АУУШ

Арта кьалды Дарьял тары,
Къулагъымда шуулдауу.
Аллыбызда бузул, кьарлы
Гюрджюстанны Крестли тауу.

Айланч джолла, кёксюлдюм чарс,
Мийиклеге элтед ёрлеу.
Къуш кьанатла кьагъалла харс,
Бетин джууад чыкъ бла гёлеу,

Ёрлей-ёрлей барады джол,
Джууукълаша джылы кюннге.
Къучакъ кериб узатдым кьол,
Акъ булутла ушай джюннге,

Къыппа-къыппа чулгъанышыб,
Тау башлада джатыб тура.
Къайда эсе да, сагъышланыб,
Джырлай-джырлай, саркъад Кура.

Крестли ауушну тёппесинден
Къарайма мен Гюрджюстаннга,
Айырылыб кечесинден,
Джолугъама къызыл тангнга.

Джанадыла танг алада
Къойчу отла, азыкъ бише,
Кюн таякъла къаялада
Ойнайдыла, кёкден тюше.

Джашил чегет талаларын
Кёрдюм, сейир гюрджю джуртла
Тизедиле хапарларын,
Тынгылайла акъ булутла.

Джитилеге тие-тие
Озадыла шош, дауурсуз,
Болгъан кибик кёкге ие,
Джюрюйдюле ала джолсуз.

Таурухланы ёхтем джери,
Шоркъаларынг этиб таууш
Джырладыла тангнга дери,
Джылтырады Крестли аууш.

КЪОЙШАУР ЁЗЕН

Джазгъы эртденликни танг джарыгъында,
Кетиб бара кёрдюм Къойшаур ёзенинде:
Джукълай эди джер тюшлени къучагъында,
Къалкъый эди булутчукъ таулары тёппесинде.

Тёгерек толу мазаллы къаяладан,
Джулдузла алагъа келиб къона кёкден,
Руставелини джыры эшитилгенча узакъладан,
Келеди къуш таууш ётгюр мийикледен.

Эртдеги тауларында Гюрджюстанны,
Къызыл гюлле джарыкъ атадыла кенгнге.
Джити кёзлери бла назмучу акъылманны
Къарайдыла ала ашыкъмайын меннге.

Кёк тохтаусуз кызыу кюкюреген кибик
Шоркъа этеди саркыб бара дауур,
Джыр кибик, джарыкъ, ай джолча, мийик,
Эртденликде къалай сейирди Къойшаур.

Къанатлы дюдюр — таурухлада буракъ,
Кёб болмай былайтын ётгенча кёрюне,
Кызылсыман ызы къаялада узакъ
Варады, джете кёкню этегине.

Джазгы эртденликни танг джарыгъында,
Кетиб бара, кёрдюм Къойшаур ёзенинде:
Джукълай эди джер тюшлени къучагъында,
Къалкый эди булутчукъ тауланы тёппесинде.

АЗЕРБАЙДЖАН

Кызыл къанатлыча, танг белги береди,
Чачылды таулада эртденни тубан,
Шохлукъну къучагъын меннге чомарт кереди
Эртдегили джеринг, огъурлу Азербайджан.

Минги Таудан салам джашил тюзлеринге!
Тиширугъа салам, джюзюм джыя тургъан!
Алгыш айта, кирдим джангы юйлеринге,
Гюллени джурту, кюлю Азербайджан.

Шаркъ кызы узатды чагъыр мюйюзню,
Ай да, кюн да бирге ичинде джашагъан,
Къобузнуца, согъады къаджар кюйюзню
Фахмулу кызынг, джигер Азербайджан.

Шемахада эследим кызылдым булутланы,
Тау сынджырлагъа таяна баргъан,
Сенде кёрдюм, таурухлача, сейир джуртланы-
Тенгизча, терен, таулача, мийик Азербайджан.

Бакудагъы Къыз-Къаланга миниб къарадым,
Каспийни толкъуну хапар айта андан,
Халкъынгы къарнаш шохлугъун сынадым,
Джарсыуну, насыбны да билген Азербайджан.

Низами мийикден турады къараб,
Сёзюн эски эталмагъанды заман.
Толкъунла джырлайла, биргеме атлаб,
Самедни джырын сеннге, Азербайджан.

Огъары-Салахлыда поэтни эсгертмеси,
Терек салкъында ашхыды гюл чакъгъан,
Кёрюндю манга аллыма чыкъгъанча кеси
Къолуму тутаргъа сени бла Азербайджан.

Поэтеринг бла этдим назму тилде ушакъ,
Тынгыладым джыргъа, тенгиз джырлагъан.
Атайма джырымы, кергеннинг ючюн къучакъ-
Тенгиз къанатлыча, ёхтем Азербайджан.

Кемесе насыб джулдузну тюбюнде,
Нефть тенгизинде эркин джюзюб баргъан.
Теренди сеннге суймеклик джюрегимде,
Джырланы джурту, булбул Азербайджан!

* * *

Гугурук кычырмагъанлыкъгъа,
Танг атмай къалмаз,
Осал кёз къарагъанлыкъгъа,
Кюн мутхуз болмаз.

ДЖЕЙРАН

Сафура-ханумға

Кёксюл кёклеринг, джерлеринг бла
Аллыма чыкьгъан тау джейран,
Сени огъурлу кёзлеринг бла
Къарайды манга Азербайджан.

Ойнайды алтын джилтинле бла
Эки кёзюнде джазгъы кюн,
Гокка хансла бал чибинле бла
Джерни толтургъандыла юсюн.

Тубан чачылгъанд булутла бла,
Кёкле кёгерелле чууакъ,
Къарайса сейир умутла бла,
Сен кюн бла этесе ушакъ.

Къарайма джюрек ышаруу бла
Сени кёралсам деб ёрге,
Байлайса кёкге бир къаруу бла,
Сен, айча, къарайса джерге.

КЪЫРГЪЫЗ КЮН

1. Салам алейкум!

Салам алейкум, къарлы гау башла,
Мамыр кёкде акъсыл булут сюрюуле,
Тенглерими джурту, сыртла, талала,
Къонакъ сюйген огъурлу къыргъыз юйле!

Минги Тауну уланы, ёсдюм Тянь-Шанда,
Эшитдим анда Исси-Кёлно джырларын.
Сабийлигим къалгъан сейир Къыргъызстанда
Къарнашлыкъны тапыйма кенг джолларын.

Шохлугъбуз турады туздам бла байланыб,
Кючлю бола джашайды сослан къаядан.
Джашлыкъ чакъны джулдузуна сукъланыб,
Мен къарайма Фрунзе кекге джангыдан.

Манасны джери, Тянь-Шанны къанатында
Къыргыз кюнню ёхтем кёлтюрюб тургъан,
Бёркюмю тешиб, Минги Тауну аллында
Ийилгенча, баш урама санга, Къыргызстан!

2. Къыргызстан

Сергей Фиксинге

Кёрюнесе меннге, джаш кавказлыгъа,
Къарылгъачха джылы джерлери кибик,
Сабийлигим Ала Тау сыртлыкълагъа
Къыйын кюнде ёрлеген эди мийик,

Сингнген эди Исси-Кёлню кеклюю
Джюрегиме, къарларынгы акълыгъы,
Токътогъулну джырыны тегюлюю,
Ана сютча, шоркъаны тазалыгъы,

Къанатлары къушну аууш башында,
Къой сюрюле Суусамырны толтуруб,
Къая оюлуб дюнгордеген къатымда,
Атам джатхан къабыр терен ханс болуб,

Сен чагъаса, терек бачха чакъгъанлай,
Джюрегимде джырайма джырларынгы,
Тау гуллеринг туралла чакъыргъанлай,
Чайкъалыуу джашил шахарларынгы,

Эсимделле топракъбаш юйчюклени
Орталары ат чабдыргъан джолларым,
Джарыкъ кёзлю къыргъыз сабийчиклени
Ышарыуу, биринчи назмуларым.

3. Ала-Тау

Джыр эриште акъынлача,
Къыргъыз таулары,
Минг этажлы къалалача,
Мийик башлары

Турадыла, ёмюрлеча,
Сагъыш уяла.
Кёк тенгизде кемелеча,
Къарбаш къаяла.

Булутлары къайтадыла
Чуугъа Таласдан,
Меннге хапар айтадыла
Ала Манасдан.

Булутлагъа бёленесиз
Кёк мийитинде,
Кюзгюдеча кёрюнесиз
Сиз Исси-Кёлде.

Бир-бирине айтадыла
Сууларынг хапар,
Акъ шоркъамдан ичеди деб
Тогъай мюйюзлю архар.

Бюгюн сеннге ёрлегенде,
Къыргъыз Ала-Тау,
Кёзлериме кёрюнеди
Къарбаш Минги Тау

4. Ш а в а й э л

Суусамыргъа аугъан Акътау ауушну
Тюз тубюнде къар тауланы ичинде
Эшитеме ёхтем шоркъа тауушну.
Къуш уяча, элчик къая юсюнде.

Уянады танг джарыкъда джукъудан,
Сюрюючюле тамызалла отларын,
Ала бюгюн ауарыкъдыла ауушдан,
Джерлейдиле узакъ джолгъа атларын.

Джайны аллы башланса да талада,
Мийиклеге джаз ёрлейди акъыртын.
Акъ чакъгъанды шаптал терек Шавайда,
Суу келеди, анга джырай, огъартын.

Къой сюрюуле ётедиле тизилиб
Шавай элни чокъуракъ сууларындан.
Шаптал терек, бюгече акъ кийиниб,
Къойчуланы къарайды ызларындан.

Джолла толуб турсала да чауудан,
Джаз таяныб барад мени биргеме.
Акъ шапталны ётдюреме ауушдан
Суусамыргъа Шавайдан джюрегимде.

Ышаргъанча кёкден джарыкъ джулдузла,
Шавай элни ачыб терезелерин.
Къарайдыла эртде уяниган къызла,
Къол булгъайла, ашыра суйгенлерин.

Батмагъанлай турлукъду ёмюрледе,
Суймекликни джылы кюню тийгенлей,
Сезим таза кёрюнед мийикликде,
Шаптал терек акъ кийинмин кийгенлей.

5. Манасны тереги

Баллада

Чингиз Айтматовха

Къарт Тянь-Шанны тѣппесинде ёседи
Манас-Тауда минг джыл болгъан бир арча,
Бутакъларын элия оту юзеди —
Джер бла кѣкге джашайды эте орча.

Батыр Манас къолу бла орнатханды,
Тауларыны башларына ёрлетиб,
Нек эсе да арчаны джаратханды,
Сабийнича, тургъанды эркелетиб.

Кѣб ёмюрле юсю бла ётелле,
Джелле тарай мийикде бутакъларын.
Халкъ акъыыла анга джырла этелле,
Джарыкъ тангла керелле къучакъларын.

Кѣкню джерде келечиси болгъанча,
Саналады эртделеден ол терек.
Къанатлары джулдузладан толгъанча,
Алай джарыкъ кѣрюнеди тѣгерек.

Байракъ этгенд деген айтыу джашайды
Къыргъыз халкъы бурун арча баласны.
Ала-Тауну сыртлыкъларын сакълайды
Арча чегет, аскерича Манасны.

Ёседи ол, джашил кийим киеди,
Кедбет салыб турады кѣкге, таугъа,
Берекетли джауумланы иеди,
Алтын кюнню этеди джерге саугъа.

Джерге хата джиберирге унамай,
Къуш кергенча джарсыуда къанатларын,

Кёк кюкюреб, элияла тохтамай
Тебреселе, джаяды бутакъларын.

Къара кюнде къаяланы къуяды,
От чачады, ёлюм бюркед джаулагъа,
Батырлыкъгъа къанат берген уяды,
Кёкден алыб кюч береди таулагъа.

Кёрюнеди чыммакъ къар акълагъанча,
Къутхаргъанча тауну къара палахдан.
Манас джуртун душмандан сакълагъанча,
Арча сакълайд дейле халкъны хатадан.

От садакъла билениучю къайракъча,
Къурчдан къатыд, тебед ёлмез джюреги,
Чайкъалады, хорланмазлыкъ байракъча,
Тау тёппеде Манасны арча тереги.

6. И с с ы к - А т а

Джулдуз джарыгъы джукъара кёкде,
Ай да барады акъырын бата.
Чыкъ джылтырайды джап-джашил джерде.
Танг ашхы болсун, о Иссук-Ата!

Дарман сууларын багъалла халкъны,
Къая тюбюнден чыгъа, джыр айта.
Эшитеме тилин Шималны, Шаркъны,
Танг ашхы болсун, о Иссук-Ата!

Ала Тауладан къарайды таукел
Кюн, таякъларын юсюне ата.
Келген къонакъгъа айтса сау кел.
Танг ашхы болсун, о Иссук-Ата!

7. К ы м ы з

Унутмайма, Исси-Кёл джагъасында,
Джай чилледе юртадан чыгъыб, бир кызы
Ала-Тауну Джаргъылчыкъ джайлыгъында
Ичиргенин аякъ бла меннге кымыз,

Къарт джылкычы атасы Иманалы
Юртасына менн къонакъ этгенин,
Унутмайма, кымыз алыб бир атлы
Ол кюн ары бешбармакъгъа келгенин.

Тау тѣппеде тургъан таза къар кибик,
Агъараед чын аякълада кымыз,
Олтураем акъ кийизде, къарт кибик,
Сыйлай эди бизни къонакъ суйген кызы.

Кылы къобузун согъа эди, джырлай къарт,
Бир кысаед, бир ачаед кѣзлерин,
Джылытханча кыргъызы кюн джерни чомарт,
Джылытаед джыр адамны джюрегин.

Сууумагъанд исси кюнню таягъы,
Кѣз аллымда турад энтда мени кызы,
Кюн кюйдюрген къолларында аягъы,
Ала Тауну къарларыча, акъ кымыз.

8. К ы р г ы з к ю н

Тау артындан кызарыб,
Джер насыбдан толур ючюн,
Чыгъа эди ышарыб,
Таурухладак кыргъызы кюн.

Джер — джашил сейир чыпчыкъ
Уяна эди бирден,
Джылтыраед кюмюш чыкъ
Булбул кёзледен.

Къызара эди Тянь-Шань,
Сыртлары толуб гюлден.
Джырлаед Къыргъызстан,
Джылыныб кыргъыз кюнден.

Чуу сууну джагъасында
Чыкъ тамчыланы юсюн
Бараем танг аласында
Мен аллынга, кыргъыз кюн.

Зауукъ эди джашлыкъ чакъ,
Аламат эди бютюн,
Джюрегиме джумушакъ
Энтда тиед кыргъыз кюн.

9. Къ а з а х б у л б у л

*СССР-ни халкъ артисткасы
Бибигуль Тулегеновагъа*

Тёгюледни джашил тюзде, эшитеме,
Къазах макъам, джырлагъан кибиб булбул.
Къар ауушдан, тау сууладан ётеме,
Ауазынга тансыкъ болуб, Бибигуль.

Къулагъыма келген кибиб болады
Бир сейирлик домбраны тауушу,
Кёк да, джер да бир насыбдан толады,
Къанат керед фахму тауланы къушу.

Къыш болса да, кып-кызарыб чагъады,
Сен джырласанг, кѣз аллымда бир тюльпан,
Кюмюш шоркъа эжну эте саркъады,
Шууулдайды кыйырсыз алтын сабан.

Мен болама сора къараб кѣргенча,
Минги Таудан Алма-Атада булбулну,
Къазах джурту манга къучакъ кергенча,
Кетиб бара тийресинде Джамбулну.

Ол макъамны уллу кючю джашайды
Минги Тауну Ала-Таугъа къошханлай.
Сен булбулгъа, халкъ да халкъгъа ушайды,
Къарнашдыла Къазах бла Къарачай.

10. Къызыл кюн

Шымалда сейирди эртден,
Танг да башха тюрлю ата.
Тѣгюледи къызыл бояу кѣкден,
Чыкъ джашил ханслада джата.

Шымалда сейирди эртден,
Мазаллы, къызыл тоб кирик, кюн
Чыгъады, таурухча, джерден,
Къанат кериб къызыл кѣгюрчюн.

Шымалда сейирди эртден,
Уянад чегет, чапракъ шыбырдау,
Алай а къарамайд мийикден,
Къыбыладача, къарлы Минги Тау.

ТЕЙРИ ДЖАРЫКЪ

ДЖАБАЛАКЪ

Къара ашхамны джарытады,
Джауады джазгъы джабалакъ,
Шахар орамда къыз барады,
Кёкге къараб ышара ууакъ.

Эки кёзю, тангча, джарыкъды,
Толудула терен насыбдап,
Кеси уа алтын джумарыкъды,
Чыгъыб келген акъ таурухдан.

Тюшеди къарчыкъ кирпичке да,
Назикди бютюн, джумушакъ.
Тиеди терек чирчикге да,
Этеди аны бла ушакъ.

Джауады, джауады, джауады,
Тохтамай джазгъы джабалакъ,
Анга къараб къыз ышарады,
Кереди кёкге кенг къучакъ.

Къарчыкъ а къаты бла озады,
Акъ гюлча, тартады бир ыз,

Чабады, кьолун узатады,
Аны туталсам деб ол къыз.

Анга кёрюнед тебрингенча
Насыб бурулуб келмеклик,
Ол кьар кесекде эсленгенча
Бютеу дуняда суймеклик.

АРИУУМ

Д ж ы р

Къара къашланы,
Узун чачланы,
Ариуум, къайдан алгъанса?
Къара кёзлени,
Акъыл сёзлени,
Ариуум, къайдан алгъанса?
Айтсанг а, къайдан алгъанса?

Тангны кийимни,
Гюлю ийисин,
Ариуум, къайдан алгъанса?
Нюр джаякъланы,
Кюн таякъланы,
Ариуум, къайдан алгъанса?
Айтсанг а, къайдан алгъанса?

Таулу къыз атны,
Быллай сыфатны,
Ариуум, къайдан алгъанса?
Джерни хурметин,
Халкъны иннетин,
Ариуум, къайдан алгъанса?
Айтсанг а, къайдан алгъанса?

ЫШАР

Д ж ы р

Юйюгюзню къатын озуб тебресем,
Терезени эркин ачыб, сен ышар,
Суу алыргъа тау суучукъгъа тебресенг,
Джюрегими' къууандыра, сен ышар.

Эртденликде къар таулагъа къарасанг,
Джюрегинги теренинден сен ышар,
Сениге этген джырларымы джырласанг,
Меннге къараб, къарылгъачым, сен ышар.

Тюшлеримде сени кѳргеним ючюн,
Джарыкъ джаннган джулдузчугъум, сен ышар,
Джер юсюнде сени сюйгеним ючюн,
Кенг къанатлы кѳгюрчюнюм, сен ышар.

Тауларыма узакъ джерден мен келсем,
Хапарымы эшитиб, алай сен ышар,
Салам бериб, мен аллынга тюбесем,
Кенг къанатлы къарылгъачым, сен ышар.

ДЖУУАБ

Д ж ы р

Менден бек сюйгенинг барды сени, дейсе,
Мыдахланыб, меннге къарай хар къуру.
Джюрек экиге тар болады, дейсе,
Таймаздан гурушха этесе туру.

Атын бир айтсанг а, деб хаман тилейсе,
Кѳзюме къарайса, къарайса мени.
Мен айтмасам да, сең кесинг билесе,
Сенден бек сюеме туугъан джерими.

ТИШИРЫУ ЧЫРАЙ

Баш ургъан кибик Минги Тау кюннге,
Къар тѣппелери джылтырай,
Мен баш урама къуру да сеннге,
Кюнча джарытхан, тиширыу чырай.

Уруш отлагъа сени ючюннге
Эрле киргендиле, душманна хорлай.
Джукъ тенг болалмайд уллу кючюннге
Джерни' юсюнде, тиширыу чырай.

Джер сени бла махтанад кеси,
Шахарла, элле суйюнюб къарай.
Сен—ариулукъну насыб иеси,
Тейри кылычым, тиширыу чырай.

Акълыгъын сенде къайын терекни
Кѳреме, джюрек джырымы джырлай.
Джаралы, сау да этиучю мени,
Борчлума санга, тиширыу чырай.

Ышарыуунгда, шош къарамында
Джаз кюнню гокка ханслары джашнай.
Бушууунг болмай, хар атламында
Ессюн насыбынг, тиширыу чырай.

Сен джашнаб чакъгъан ариу дуняда
Мен ёлюрюмю унутуб джашай,
Тураса мени' джюрек уямда,
Акъ кѳгюрчюнча, тиширыу чырай.

Баш ургъан кибик Минги Тау кюннге,
Къар тѣппелери джылтырай,
Мен баш урама къуру да сеннге,
Кюнча джарытхан, тиширыу чырай.

* * *

Сенден айырылсам, айырылганча джашаудан,
Кёрюнеди, джаным, хар кзуру алай,
Ызыма кыйтыб келеме Бештаудан,
Анда аджашхан ёксюз сабийча эди ай.

Бютеу джукзуму биргесине алыб, ол
Кеси джангыз башым бла бара эди кетиб,
Мени саклайса, узун эсе да джол,
Тансык кырамынг бла аны джарык этиб.

Ышарыб кырайма айны тюбюнден,
Кёргенча кырагъанынгы сени да анга,
Кесинг бла селеше, тюбейме тюнюмде
Имбашларыма кынат керген тангнга.

КЪАЛАЙ КЪОЯЙЫМ КЪОШМАЙ ДЖЫРЫМА

Кыыш боран кече аллыма
Джалан аякылай чыгыб келгенинг
Кыалай кыояйым кыошмай джырыма?
Мен кёб уппа этген ариу кёзлеринги
Кыалай кыояйым кыошмай джырыма!

Кюн таякылача, чомарт сылагъан,
Бурма чачымы назик кюлларынгы,
Кыалай кыйынды меннге унутхан,
Сен меннге келген кыйын джолларынгы
Кыалай кыйынды меннге унутхан,

Этген антынгы тута эсимде,
Эртде унутсанг да сен аны кесинг,
Сакылайма сени джаралы джюрегимде,
Менден узакда болса да эсинг,
Сакылайма сени джаралы джюрегимде.

Сен меникннг, мен да сеники,
Энди экибиз—эки киши адам,
Огъай, туююлсе бююн меники,
Тюбесем, кенгден беремс салам.
Огъай, туююлсе бююн меники.

Джазгъы терекле чакъсала да акъ,
Кюн джерге жарыкъ тексе да ышара,
Джюрегимде агъады къачхы чапракъ,
Сау болгъа унамай сен салгъан джара.
Джюрегимде агъады къачхы чапракъ.

Къыш боран кече аллыма
Джалан аякълай чыгъыб келгенниги
Къалай къояйым къошмай джырыма?
Мен кѣб уппа этген арну кѣзлеринги
Къалай къояйым къошмай джырыма!

* * *

Толгъан айгъа сени ушатыб,
Сюймеклик хапар сорама,
Ай кѣз туурамдан кетсе да батыб,
Мен кеталмайын турама.

* * *

Мен кѣб кюйгенме, алай а бушуу
Этмей турама сюймеклик отда кюйгенме,
Ол кюйюу энтда джолукъдуруб турад
Мени джерде биринчи сюйгенме.

* * *

Сен таудан саркыгъан шоркъаса,
Мен — къая джагъаларынг сени.
Сен не эсе да менден къачаса,
Алай а джюрегимден чыгъалмайса мени.

* * *

Джюрек суймекликни сынайды,
Батырлыкъ—эрни.
Къуш хауаны сайлайды,
Джауум а—джерни.

Тауну таулу сюеди,
Тюзню уа—тюзлю.
Атны атлы биледи,
Ариуну—кюзгю.

* * *

Къалай ашхыды ингирлик,
Тейри эшик турады ачыкъ.
Насыбды аны кёрмеклик,
Таурухча, сейирди джарыкъ.

Джашлыкъча, джазгы эртденлик
Ишлейди уя джюрекде.
Турлукъду джашнаб суймеклик,
Тейри джарыкъча, мийикде.

ДЖУЛДУЗНУ ЫЗЫ

Лирикалы баллада

Нет у любви бесследно
сгинуть права

Низами.

Акъ къая ёшонню боз булут къучакълаб,
Шыкъыртсыз къалкъыйды, тансыкълаб, ийнакълаб.

Кёб джулдуз къарайды мийикден, ышара,
Шош айны таулары артына ашыра.

Къуш бала къычырад дорбунда уядан,
Суу шоркъа джырлайды, секире къаядан.

Ол шоркъа этеди джашаугъа кёб алгъыш,
Джюрекни сакълайды кетмейин бир сагъыш.

Ол сагъыш теренди—табылмайды чырт ёлче,
Унамайд кетерге не кюндюз, не кече.

Тау кёкден къараучу джап-джарыкъ Чолпанла—
Сюймеклик джараны сау этген дарманла.

Къозгъалла джюрекни, кирдиле эсима,
Ышара тургъанча кёзлеринг кесима,

Биринчи джырыменг, джюрекни джылытхан,
Сен джарыкъ кюнюменг, таулары джарытхан,

Мен сени суйгенем дунияда биринчи,
Кёлюю сезгененг, болгъанча билгичинг.

Джырчыны байлыгъы болгъанча ашхы сёз,
Сен мени къууанчым болгъаненг, къаракёз.

Шоркъаны къатында такъюзюк чакъгъанча,
Къаяда къарылгъач уясын салгъанча,

Чагъаенг джюрекде, ишлеенг сен уя,
Ичине насыбны ёлчесиз терк къуя.

Кёрюнед дуня къууанчдан толгъанча,
Тюшюм да, тюнюм да сен болуб къалгъанча.

Бир джолну джюрюек, окъуек бир юйде,
Сюймеклик джаралы болгъанек бир кюнде,

Адамлыкъ шаргланы кёргенем юсюнде,
Бюгюн да хар бири турады эсеме.

Билесе, Хаджи деб бар эди тенгибиз,
Ичги сёз айтычук биз анга экибиз.

Уялыб кетсем а, мен сени ашырмай,
Хаджибек айтаед кёлюмю, джашырмай.

Билмеем джаз кюнню мен тийиб турмазын,
Огъурсуз джазыуну насыбны къоймазын...

Арада сюймеклик кюн тийиб баргъанлай,
Бердиле башхагъа, сен сюймей тургъанлай.

Джабдыла кёгюмю къап-къара тубанла,
Юздюле гюлюмю бир хыны боранла.

Оюлду, ай медет, эм ашхы муратым,
Юзюлдю джюрекде эм назик тамырым...

Тюбемей нек къалдыкъ десенг а джаз тангига,
Биз сабий-джаш эдик, шагъатса сен анга.

Терсликни асламы, билеме, кесимдед,
Кёб уллу кёллююк этгенем, эсингдед.

Ол татлы кюнлени джангыдан эсгерю—
Джаз кюнде къар кибик, джюрекге терк эрлю,

Озгъан джангурну джамчы алыб сюргенчад,
Батхан джулдузну джарыгъын излегенчад.

Мен джаныб барама, тютюнюм чыгъалмай,
Къанаты сынса, къуш тургъанча учалмай.

Кёреме тюшюмде хар къуру мен алай:
Къолунгу узатыб тургъанча сен, джылай.

Арабыз узакъ тюл, алай а тюбсюз джар—
Узалыб мен сеннге джетерге джокъ мадар.

Кёк мийик болгъанд да, джеталмайма мен,
Джер къаты болгъанд да, киралмайма мен.

Биринчи суймеклик, аджашхан турнача,
Бушуу кюн сарыны таралтхан зурнача,

Башчыгъы ачылмай юзюлген гюл кибик,
Тюб болуб иеси, бош къалгъан юй кибик,

Къуругъан ёзенде таш къуууш кибик,
Къанатлары юзюлюб къалгъан къуш кибик,

Айлана тураса бюгюн да, джукъланмай,
Суйгени болмайын къалгъаннга сукъланмай.

Отунгу джылыуу бошалмай турады,
Кюнюнгю джарыгъы бюгюн да урады,

Агъарад, кюмюшча, къар басхан ауушунг,
Къулагъыма алгъынча келеди тауушунг.

Джазынгы аязы бетиме къагъады,
Бюгюн да шоркъасы таркъаймай саркъады.

Къобузунг атымы унутмай къатлайды,
Сейирлик кюнлени джылыуун сакълайды,

Джюрсгим тебеди, шынкъартда кюйгенлей,
Турама, алгъынча, мен сени суйгенлей.

Хаджи бла тюбешсек, кѣб хапар айтабыз,
Ол жарыкъ кюнлеге ненча да къайтабыз,

Сормайын киресе биз айтхан ханаргъа,
Джанкъылыч киргенча Қъарачай шахаргъа.

Тансыкълаб айтама ичимден атынгы,
Унутмай турама школда хатынгы.

Кѣзюме къарайды, таулу кыыз, суратынг.
Дунияда бир ариу джетмезча сыфатынг.

Къашларынг—къанатын кергенча къарылгъач,
Тишлеринг—тауланы къарыча, келсе къач.

Къып-къызыл дугъумча, джукъаракъ эринле.
Нюр джаннган джаякъла, тум къара кирпикле.

Бал бетли джибекден аркъанча, эшмеле
Аллымда туралла, кѣзюме кѣроне.

Эсимдед чиллеча сюзюлюб джюрююунг,
Къууанчлы булбулча, ышарыб кюлююунг.

Джюрегим сеники болса да, дугъумкёз,
Кесинге тыйыншылы табмайма ашхы сёз.

Джырласын къобузунг—джюрекни тылмачы,
Сезиучю адамны джарсыуун, къууанчын.

Джандыргъан отунгда турсам да бишгенлей,
Мен этген антыма къалгъанма кертилей;

Сюймеклик булбулну джибериб биз къолдан,
Тайышдыкъ экибиз насыбны джолундан.

Ол булбул кетгенди агъаргъан ауушдан,
Кёгюмю толтуруб джаш къанат тауушдан.

Юлешгенд экиге арада бизни джар,
Кенг дуния бизге кёрюнед энди тар.

Къуру да мен сениге кёб насыб излейме,
Джашауунг къууанчдан толсун деб тилейме.

Кюсемесин сабийинг ётмекни татыуун,
Сынамасын джашауда урушну ачыуун,

Излейме ёксюзлюк дегенни билмезин,
Сюймеклик отунда менича кюймезин.

Биринчи сюймеклик, бир кере боласа,
Сен кетмей ёмюрде джюрекде къаласа.

Сынамай къалсам а мен сени джарангы,
Билмейин къальрем дунияда багъангы.

Джюз джыл джашасам да, билесе сен аны,
Сюяллыкъ тюлме мен сенден башханы,

Уяныб къарайды терезеден акъ къайын,
Терен ахсыннганымы эшитгени сайын.

Къысхарыб барады кечени узуну,
Акъ къайын окъуйду сени ючюн назмуну,

Джолуна кетеди боз булут акъырын,
Шоркъа да тартады кесини тау джырын.

Къуш бала учады мийикде тауладан,
Эртденги саламын джибере хауадан.

Джулдузла ташайыб баралла кёгюмден,
Экиси къалалла кеталмай кёзюмден.

Джанкъылыч джарыгъы ол джулдуз кёзледе,
Аланы суратлар джокъду кюч сёзледе.

Ай батыб, таулада къачхы танг атады,
Сагъыш а кетмезден мени бла къалады.

Джылы кюн тиеди, джырлайма мен анга,
Кёб насыб берсин деб, таулу къыз, ол санга.

Джаз келсе, чапракъла чыкъгъанча терекге,
Къууанчла басыныб кирелле джюрекге.

Джашауну толкъуну джарсыуну къоратыб,
Джюрекде насыбы тамырын орнатыб,

Тохтаусуз барады къайгъымы джуугъанлай,
Ишлейме, джырлайма хар кюнню ийнакълай,

Джашауну джангыдан башларгъа бир мадар
Болса уа—туумайын къалыред бу хапар.

КЪЫЛЫЧ БЛА ДЖЫР

БУХЕНВАЛЬД

Кюн тийсе да бюгюн джерни джарытыб,
Къарангыча кёрюнеди тегерек.
Къара чегет терен сагъыша батыб,
Башын ёрге кёлтюрмейди бир терек.

Шыбыла от баргъан темир чыбыкъдан
Къаралады чыгъанакълы бурууунг.
Кёрюнеди узакъладан, джууукъдан
Сау дунягъа сени уллу бушууунг.

Къалыб кетген печлеринги тубюнде
Исси кюлюнг джюрегими кюдюред,
Уруш салгъан джараланы ичинде
Эм ачысы сен болгъанын билдиред.

Сёлешедиле сени тилсиз ташларынг,
Сарнайдыла кёб халкъланы тилинде.
Хапар айта мугур гокка хансларынг
Чагъадыла къабырланы юсюнде.

Тутмакъланы атханларын отлагъа
Кѣрген киби кюйгенлерин печледе,
Аякъларым унамайдыла атларгъа
Адам къаны кѣб тѣгюлген бу джерде.

Тиширыу чач, сабий аякъ кийимле
Турадыла таула киби къаланыб,
Къайнаб мени джюрегимде сезимле,
Къычырама кенг дуниягъа айланыб:

— Къайда эдиле, дуня, сени халкъларын,
Ол кюнде не к тургъандыла тѣзюб?
Окъ, тоб болуб атылмайын тауларын,
Нек тургъандыла артыкълыкъланы кѣрюб?

Эшитмейми эдиле ала чуут къызчыкъны
Къычырыгъын кюе тургъан заманда?
Билмейми эдиле мугур поляк джашчыкъны
Тюйгенлерин мурдарланы арбазда?

Нек кѣрмедиле тюзлюкню джакълаучула
Тургъанланы къара ёлум тизиуде?
Къайда эдиле мингле бла окъуучула,
Поэтлени отха атхан кѣзюуде?

Адам кюйген кюлню къуйгъанларында,
Нек чакъдыла, алгъын киби, сабанла?
Бууаз къатынны кюйлай сойгъанларында,
Нек тѣздюле, нек чыдадыла адамла?

Джашайдыла ол душманла юсюнде,
Кѣб хатасыз адамланы ёлтюрюб.
Нек турадыла ала тюшмей тюбюнге,
Нек кюйгъанса артыкълыкъланы кѣлтюрюб?

Сагъайтады Бухенвальд къралланы,
Эшитиледи кьонгурау халкълагъа.
Емюр шошлукъ сакълайды къабырланы,
Гокка хансла салама мен алагъа.

* * *

Сен башхаладан онглу эсенг да,
Къарама чыртда огъартын,
Адамгъа къанат бералмай эсенг да,
Кесме, сындырма къанатын.

КЪОНГУРАУ

Эттерсберг таугъа барама таяныб,
Къонгурау таууш келеди узакъдан,
Джер тынгылайды джукъудан уяныб,
Сабий кычырыкъ эшитгенча тутмакъдан.

Кѣк кюкюреуча, мазаллы къонгурау
Джерде халкъланы турады сагъайтыб,
Ол зынгырдайды, эшитирча сангырау,
Етген урушдан бушуу хапар айтыб.

Мен да кѣреме Эттерсберг тауда
Къанлы урушну кетмез джарасын,
Эшитеме бюгюн бу зангырдауда
Бухенвальдда ългенлени ауазын.

Дунняда джашаб тургъан саулагъа
Айтадыла ала осиятларын:
«Мамыр кюн тийсин тюзлеге, таулагъа,
Джандырмагъыз къазауатны отларын!»

БОЛГАР ГИТАРА

*Болгар джазычу
Свилен Капсызовха*

Алыб келдинг сен сейирлик Балкандан
Дунай сууну эртденликде ауазын,
Келтиргенча къарылгъашчыкъ узакъдан
Къыбыланы джарыкъ кюнледе джазын.

Алыб келдинг болгар кюнню джылыуун,
Къазанлыкъда гокка хансны ийсин,
Дунай сууну джашил тюзде саркъыуун,
Къурмач чакъгъан тереклени кийимни.

Алыб келдинг кенг тюзлени шошлугъун,
Къызыл гююн, джулдузлача, джюзюмюн,
Болгар халкъны къарнашлыгъын, шохлугъун,
Батырлыгъын, кыйынлыкъда тюзюмюн.

Алыб келдинг болгар тилни байлыгъын,
Юрене ме сени бла селеширге,
Тауларынгы тѣппелерин, джайлыгъын
Талпынады джюрек барыб кѣрюрге.

Алыб келдинг Софияны тюрсюнюн,
Болгар къызы джюрекден ышарыуун,
Джыр хазнаны джукъланмаз алтын кюнюн,
Къыл къобузну юзюлмезлик тартыуун.

Алыб келдинг болгар халкъны саламын,
Совет халкъгъа суймеклигин джюрекде.
Джырла, джырла къарнаш халкъны джырларын
Шохлукъ кюнню къанатыны тубюнде.

КЪАБЫР ТОПРАКЪ

Джатадыла Бухенвальдда совет солдатла,
Къарнашлача, бир къабырда, мингле бла,
Джанадыла юслеринде ёмюрлюк отла
Хоншу болуб мыдах чакъгъан гюлле бла.

Къарайдыла башларындан кече аланы
Киши джерни джулдузлары, тилсиз айы да
Кёб джылагъан кёзлери бла къара аналаны, —
Энди бирди алагъа джерни къышы, джайы да.

Кёралмайдыла дунягъа кюнню тийгенин,
Сезалмайдыла танг алада тюшген чыкъны да,
Юслеринде къызыл гюлню мыдах ёсгенин.
Джукълайдыла уянмаздан, билмей джукъну да.

Кёрюрге деб солдатланы джатхан джерлерин.
Мен келгенме кюн чыкъгъандан узакъ джолла бла.
Эртденликде къабырланы сылайды юслерин
Джуртларындан ургъан аяз ана къолла бла.

Сакълайдыла тюнгюлмейин энтда аланы,
Кийимлерин багъалатыб юде тутадыла.
Джюрекледе джашайдыла, къарт аналаны
Тюшлеринде кече сайын келиб турадыла.

Мен джылайма анала ючюн, къозгъалыб,
Тёнгерейди кёзлеримден, тамады бурчакъ,
Бухенвальдда мен алама, джерге узалыб,
Солдат къабырладан уууч топракъ.

ТРЕПТОВ ПАРК

Кёкюрегинден кьолу бла тутханлай,
Башын ёрге кёлтюрмей, мугур ана
Мермер ташда олтуруб турады, джылай,
Джюрегинде уруш салгъан от джана.

Туурасында тёбени мийигинде,
Тулпар кибик, ёхтем сюелиб турады.
Кёб халкъланы дуняны юсюнде
Урушладан кьутхарыб келген солдат.

Сермеб алыб джанган отну ичинден,
Ол кьойнуна кьысханды немча кьызчыкны.
Теблениб тургъан аягъыны тюбюнде
Фашист знакдады учу кьурч кьылычыны.

Гокка хансла, кёб кьралладан келиб,
Чагъадыла кёк дуппурну башында,
Сюелеме, таза кёлден сый бериб,
Трептов паркда кьарнашымы аллында.

ДЖАНГЫ ГЕРМАНИЯ

Солуйду джеринг, ачы отладан арыб,
Уруш салгъан джаралары бителиб,
Кьызарады мамырлыкъ тангынг атыб,
Къара кече сени юсюнгден кетиб.

Джашнайдыла сени джашил тюзлеринг,
Гокка хансла керпеслениб, кьызарыб.
Кьууанчылыкъдан толудула кёзлеринг,
Къарайдыла ала манга ышарыб.

Тийиб келген джарыкъ кюнде джылтырай,
Кёрюнедиле эркиликни джоллары.
Саркъадыла, джангы джашаугъа джырлай,
Одер бла Эльбаны шоркъалары.

Сен чыкъгъанса эркиликге тюнюнде,
Къучакъ керед мийикликден алтын кюн.
Чууакъды кёк, булут джокъду юсюнде,
Къанатларың кереди кёк кёгюрчюн.

Къууанама, ышаргъанынга къарай,
Налат бере урушну отларына.
Келгенме шаркъдан, джырымы джырлай,
Мен Маркс бла Гётеңи къаралына.

ТЫЛМАЧ

Одердеги Франкфуртну къонакъ юйюнде
Гокка ханс джоппуну алыб келгенниги,
Унутурукъ туююлме мен ёмюрюмде
Сени орусча таза сёлешгенинги.

Шохлукъ от джана эди кёзлерингде,
Талпыуунг уллу эди Кавказ тауларыма.
Ангылай эдим мен джылы кёзлерингде
Уллу багъа бергенинги назму китабыма.

Сен берген багъагъа тыйыншы болалмам,
Къаягъа ёрлеуча, къыйынды иги джазгъан.
Гёте чыкъгъан тау тёппеге джеталмам,
Берселс да манга джюз ёмюр заман...

Одердеги Франкфуртну къонакъ юйюнде
Гокка ханс джоппуну алыб келгенниги,
Унутурукъ туююлме мен ёмюрюмде
Сени орусча таза сёлешгенинги.

ОРГАНЫ СОГЪАДЫ КЪЫЗ

Джумушакъ тийире назик бармакъларын
Немча къыз эски органига,
Согъады Бахны сейир макъамларын,
Аны юсюнден хапар айта манга.

Татлы тауушла джерни башында
Джыйылгъанча кёрюнюб бары да бери,
Бах кёб джылланы джашагъан къаладан
Кеталмай турама ингирге дери.

Кёб джылланы къаты джукълаб тургъан
Мени джюрегими' ингичге къылларына
Тийиб, уятады бу эски орган,—
Къарайма къызны ариу къолларына.

Джюрегими насыбха уятхан таууш
Эшитилинсе органи татлы тилинде,
Болмагъан кибик къайгъы не уруш
Кёрюнеди манга джерни юсюнде.

АНАМА ПИСЬМО

Бюгече тауда къар джауа болур,
Къуш да балаларын джыя уясына.
Акъ къанатладан арбазынг толур,
Къар джаууб турса, танг аласында.

Бир къушунг келмеди, кетиб урушха,
Чачылгъандыла энди къалгъанлары.
Сен сукъланаса кечеги къушха
Къанат тюбюнде тургъан балалары.

Болсам да бююн тауладан кери,
Турама санга джырымы джырлай.
Тилек тилейсе сен тангига дери,
Джукъламай, айланч джоллагъа къарай.

Кёзюмден кетмейди, ашыра,
Гулоч таягъынга таяна келгенинг.
Джыламугъунгу менден джашыра,
Джаулугъунгу къыйыры бла сюртгенинг.

Тау ауузунда кечеги къаргъа
Къарай болурса, сагъышдан толуб.
Мен да къарайма, джукъламай шаркъгъа,
Таула бла сеннге бек тансыкъ болуб.

Мыдахлансанг, мен джеталмай кёлюнге,
Джарыкъ кюнюм къарангыгъа бёленед.
Сен ышарсанг, разы болуб меннге,
Бютеу дуния ышаргъанча кёрюнед.

ДЖАНГУР

Джел сызгырыб,
Къымылдайдыла
Терекле ауур.
Джер да, кёк да
Шуулдайдыла —
Къуяды джангур.

Кёк кюкюреб,
От чартлайды
Къара тубанда,
Къутургъанды
Джел, сарнады
Саксон таулада.

Таякъ джангур,
Чёрчек эдинг,
Улума ачы.
Сен къалай бек
Керек эдинг
Бююн, тау джамчы!

ДЖЕРНИ САГЪЫШЛАРЫ

Кёб кере да ауурсуз мазаллы Джерден,
Аны ючюн билмейсиз сиз джукъдан къоркъа,
Келесиз биргеме, айырылмайын менден,
Тауусулмайын турлукъ суула кибик, саркъа.

Эртделеден бери да бютеу адам улуну
Джюрегинде орналгъанды сизни уягъыз.
Асырайсыз, тас этмей, хар бир бушууну,
Ёмюрюгюз узакъды, кенгди тургъан дуниягъыз.

Баргъан кибик кёхледе къара мылы тубанла,
Сиз барасыз тауушсуз, мыдахланнганлай,
Кетнученсиз, тыялмай таула, тюзле, къобанла,
Ётуб кърал чекледен, джерге бауурланнганлай.

Ёмюрлени дунияда болгъан къанлы урушла
Сизден къараб турадыла къуру да бизге.
Хиросима, Бухенвальд, Маутхаузен джарала
Джашайдыла сыйыныб сизни джюрегигизге,

Таулары да тешесиз, аллыгъызны бурсагъыз,
Андан чыммакъ болгъандыла Минги Тауну башлары,
Джукъламайма тынчлыкълы, сиз айлана турсагъыз.
Дунияда палах кёб, о, Джерни сагъышлары!

ШОПЕННИ ДЖЕРИ

1. Ай джарыкъ

Джукълайдыла мыдах къаяла,
Ай джарыкъда шошду тегерек.
Шуулдайдыла кюмюш шоркъала,
Тынгылайды акъ къайын терек,

Джырлайдыла кече булбулла
Акъ къайынны бутакъларында.
Джанадыла джарыкъ джулдузла
Чууак кекню узакъларында.

Эшитиледи джашил тюзледе
Джылкъы ичинде эмилик кишнеу.
Баралла тойла элчи юлдеде,
Къачда бошалса сабанда ишлеу.

Чыкъ тюшеди гокка ханлагъа,
Къалтырайды эртденги аяз.
Кюн тиеди къая башлагъа,
Къарылгъач джыр бла келеди джаз.

2. Татлы ауаз

Эси тансыкълыкъ сагъышха кетиб,
Шопен айланган, джюрюген джеринде
Бир татлы ауазны тургъанды эшитиб
Киши кегюню мутхуз тюбюнде.

Ол ауазыед туугъан къралыны:
Ай джарыкъда къайынны шыбырдауу,
Таудан саркъгъан чокъуракъ сууларыны,
Чегетлерини чакъырыу шууулдауу.

Узакъ джоллада айланса да арыб,
Джерине байланыб тургъанд джюреги,
Тюз кёз аллындан кетмей, ағдарыб
Польшаны чыммакъ къайын тереги.

3. Ёлюм бла джыр

Ёлюр ауруу тийгенди, биледи.
Тёгереди адамдан толу.
Дельфинагъа¹ джырла деб тилейди,
Джурту таба узала къолу.

Шош болуб джырлагъан пшанино,
Келеди кёгериб эртден.
Джырлайды булбулча Дельфина,¹
Джан бере турады Шопен.

От джюрегинде шууулдайды
Макъам тенгизи чайкъаляб.
Бирде джылайды, бир ышарады,¹
Туугъан джуртуна таралыб.

Энтда сарнайды шош пшанино,
Кюн батыб барады джердеп!¹
Джырлайды булбулча Дельфина,
Джан бере турады Шопен.

---

¹ Дельфина Потоцкая—19 ёмюрде Европада белгили чырайлы эмда фахмулу джырлаучу тиширыу Шопенни суйгени болгъанды. Парижде ёле тургъан композитор ахыр кере, ол бир джукъ джырларын тилегенди. Уллу композиторну ууахтысын Дельфинаны ауазы бир кесекчикге созгъанды.

ҚОНЕВНИ ОРАМЫНДА

Сейирди, алапатды табиғат,
Терекледен алтын түшеди' мында.
Башха тюрлю кёрюнеди хар зат
Прагада Коневни орамында.

Қъонуб турғанча кёрюнеди кюн
Хар терекни къачхы бутагъында.
Шохлукъ манга бағъалыды бютюн
Прагада Коневни орамында.

Қъыз кёрюнеди, барғанча мёлек,
Қаштан тереклени эртден салкъынында.
Башха тюрлю тебеди джюрек
Прагада Коневни орамында.

Джол уста керек туююлдю меннге,
Тылмач излемейме этген ушагъымда.
Туугъан джуртумдача тубейме кюннге
Прагада Коневни орамында.

ПРАГАНЫ ҚЕПЮРЛЕРИ

Заман ашыгъыш кетиб барады,
Бир-бири ызындан тизилиб ёмюрлери.
Аны кибиб Влтава да саркъады,
Шагъатдыла Праганы кёпюрлери.

Хар джыл алагъа миниб ётеди,
Ауурлугъун салыб сыйдам сыртларына.
Заман учуб къанатлыча кетеди
Қъайытмаздан, джаз келсе да ызына.

Юлиус Фучик ала бла ётгенди,
Мурдарлагъа къаршчылыкъны хазырлай.
Палах кюнде кёк джыламукъ тёкгенди,
Насыб келсе, кюн тийгенди джылтырай.

Къыркъ бешинчи джыл совет танкла да
Ётгендиле, насыб джая, ёмюрлери
Сизни бла келедиле тангла да,
Праганы сейирлик кёпюрлери!

ДЖУЛДУЗЛА КЪАЛТЫРАЙДЫЛА

Баллада

Башымдан къарайла
Джулдузларынг бары,
Сууларынг джырлайла,
Карловы Вары.

Чапракъла джукълайла,
Терек шыкъыртсызды.
Булбулла джырлайла,
Джюрек тынчылыкъсызды.

Джукъуну кыстайма,
Терезем ачыкъды.
Мен сени сакълайма,
Ай бютюн джарыкъды.

Джулдузла къалтырайла,
Ёзенде джылыды.
Сюйгенле атлайла,
Джолчукъ насыблыды.

Джюрегимде джаналла
Джулдузларынг бары,
Тангларынг аталла,
Карловы Вары.

ЛИДИЦЕ

Мурдарла кюл этген эл,
Уллу, терен къабыргъа ушаш,
Башынгда сарнайды джел,
Мыдах булутла чалбаш.

Асмакъгъа асылгъан эл,
Джылай тургъан анад эскертменг.
Кюйюб кёсеу болгъан эл,
Хатынь элипе эгеч, тенг.

Тыбырлары кзуругъан эл,
Кюйген сыйлы топрагъынгдан
Манга да бир уууч бер,
Тола, турурча джыламугъумдан.

Анамы кёз джашы кибиж,
Алай кёрюнеди кюнюнг,
Джюрегимде таулача мийик
Турлукъду джаралы кюлюнг.

Башкесде джокъ этген эл,
Мен да асылгъанча асмакъгъа,
Эркинлик ючюн таукел
Кириб баргъанча тутмакъгъа,

Манга кёрюнеди алай,
Кюйген кибиж халкъымы эли.

Кюлюнгию басыб барама, джылай,
Бирди адам улуну Джери.

Бомбала атылынган эл,
Болуб къалдынг джыламукъ уя.
Кюйюб кетген джулдузча джер,
Джылауунгу этеди' дуня.

ЗЫНГЫРДАЙДЫЛА КЪОНГУРАУЧУКЪЛА

*Прагада Мария Лоретаны
къаласыны къатында Ата
джурт къазауатны заманында
ёлген совет аскерчи Беляков
басдырылганды.*

Алтын Прагада Лоретаны къаласы
Сюеледи, сагъышла басыб юсюн.
Болгъан кибик мыдахлыкъны анасы,
Мугур джарыкъ себелейди къачхы кюн.

Джыйырма бла джети гитче къонгурау
Ауазларын къошалла бир-бирине.
Эшитиледи бир шошуракъ зынгырдау,
Сормагъанлай киреди джюрегиме.

Не болгъанды, нек джылайдыла тохтаусуз,
Ёксюз болгъан сабийлеча, таралыб,
Къонгураула кече, кюн да арыусуз,
Мыдахлыкъны баш шартына саналыб.

Узакъ болмай мийик къаладан алгъын
Джыйырма бла джети сабийи болгъан
Джашагъанды дейле бир джарлы къатын,
Батыб баргъан мутхуз айгъа ушагъан.

Эмина ауруу чыгыб, кеннге джайылыб,
От джанганча, синггенди джер ююне.
Сайлаганча насыбсызны айырыб,
Келиб киргенд ол къатынны ююне.

Буз бек джауса, юзюлгенча балийле,
Аджал келиб тебрегенди къоратыб,
Къырылгъандыла бютеу бары сабийле.
Джарлы ананы кзуру джуртха къаратыб,

Кетгендиле ёмюрге къайытмаздан
Джыйырма бла джети джулдузу аны,
Ауазлары тас болмайын арбаздан
Эшитилгенлей турур ючюн аланы,

Хар бири ючюн такъгъанды бир кьонгурау
Лоретаны кваласына миндириб.
Андан бери эшитиледи зынгырдау,
Келген кибик хар сабийчик тирилиб.

Ётген Уллу Ата джурт къазауатны
Заманында бу кваланы къатында
Госпиталда эшитиб тургъанд аланы
Совет солдат джатхан орундугъунда.

Ауур эди ол солдатны джарасы,
Мыдах эди сагышы джюрегинде,
Осиятын Лоретаны кваласы
Эшитгенди ёле тебрегенинде:

— Джулдузуму джукълатды кванлы уруш.
Турур кибик кзулагъыма келгенлей
Кьонгураула зынгырдагъан бу таууш,
Басдыргъыз мени мында, ёлгенлей...

Андан бери ненча кече, ненча кюн
Келиб, кетиб бир-бирин ауушдурду,
Прагада джангыз кѳабырны юсюн
Аяз сылаб, мамыр джаууму джууду.

Зынгырдагъыз, мыдах кѳонгураучукѳла,
Лоретаны мийикбаш тѳппесинде.
Совет солдат, мамырлыкѳда сен джукѳла,
Эки джуртну джашарыкѳса эсинде.

ЮЛИУС ФУЧИКНИ КѳАБЫРЫ

Тиймегенди, дейле, илячиннге окѳ,
Кѳалгѳанды ол кѳабыр юлюшсюз.
Басдырылгѳан ызы бир джерде да джокѳ,
Кертиди айтылынган, барысы да тюз.

Батыр илячин ѳледи кѳкледѳ,
Аны хауа алыб кѳояды кесине.
Фучикни кѳабырын излейме мийикде,
Джокѳ болгѳанын тюшпурсем да эсиме.

Мен барама тикни ѳрге таяныб,
Себелейди ууакѳ тубан джауумчукѳ.
Мийик сыртдан кюн кѳарайды уяныб,
Чегет шошду, джырламайды булбулчукѳ.

Витков тауну айланама башында,
Тилсизди ѳмюр джукѳуну джыры.
Пантионда кѳара мермер ташындан
Этилгенди аны ѳлюксюз кѳабыры.

Душман асды эркинликни ѳкюлюн,
Табдырмады не кѳабырын, не ызын.
Джукѳлаталмад келлик заманны кюнюн,
ѳлтюралмад ѳхтем кѳанатлы джырын.

КАРЛОВЫ ВАРЫ

Тамашады тегерек—
Джап-джашил таула.
Эркин солуйду джюрек,
Ариуду хауа.

Джур кыя тѣппесинден
Къараб турады сеннге.
Аны мююзлеринден
Джангыз атламды кюнше.

Къууанчлы саггышымы
Атайма тауларынга.
Салама мен башымы
Гокка хансларынга.

Кѣкге чынгайды фонтан,
Айта джыр, хапар.
Джашнайды гокка хансан,
Таурух кибик, шахар.

Ариулукъдан къубулчакъ
Болгъанды эртден.
Булутла бла бугунчакъ
Ойнайсыз кюн бла сен.

Тауларынг тауларыма
Шашмайын ушаш.
Къарачай шахарыма
Болгъанса къарнаш.

САУ КЪАЛ, ПРАГА!

Салкын кече айырылама сенден,
Чууакъ кекде джудузларынга къарай.
Кююш джарыгын тегеди мийнкден
Намуларыма кириб келген ай.

Влтаваны кексюл чарса саркыуу
Джагъала бла бардырады ушагын.
Джашил паркдан кыл къобузну тартыуу
Чакъырады, кериб сезим къучагын.

Сау къалыгыз, суу джагъада платанла,
Витков таудан эниб келген аязчыкъ,
Сабийлеге белляу айтхан анала,
Сюйгенлеге себелеген ай джарыкъ!

Сау къалыгыз, прагачы шохларым,
Алтын шахар, джарыкъ чыракъдан толугу,
Мен джюрюген кепюрлерим, джолларым,
Къарнаш халкыны манга узатхан къолу!

БАШЛАРЫ

ТАУЛА

Туугъан халкъыма	8
«Киши кёгюню джулдузу болгъандан эсе...»	8
Ана ёшюн	9
Акъ джугъутур (баллада)	10
Минги Тауну юсюнден баллада	11
Мени халкъым	11
Джуртум	13
«Сюрюю кютдюм, сабан сюрдюм...»	13
Турнаны тубан тыймаз	13
«Таула ашхылыкъны эслемей къалмазла...»	14
«Сюеме сени, къар...»	14
Къызыл къаяла	14
Сёз	15
«Таулада терек ауса...»	15
«Таула бла мени бир ана табханча»	15
Туугъан джер	16
«Суула да саркъа...»	16
Тау суучукъ	17
Сокъмакъ	18
Акъ къар	19
Булутла	20
Тау джол	22
«От бла сёз джаратылгъандыла кюнден...»	22
Къарачай	22
Джерими тамгасы	24
Къой джол	26
Къулакъ суучукъ	27
Таякъ джауум	28
«Гитче суучукъ таулада барады ашыгъыб...»	29
Теберди (баллада)	30
Таулада таякъ джангур	31
Анам	32

Мара	35
Тубанлы Кёл	37
Сагъышла	38

КЪУШ ДЖЫЛАМУКЪЛА

Кюрт юзюлю	40
«Тау тёпелени къарлары эрисе...»	40
Къызыл байракъ	41
Ат мени суугъа	42
Аскерчи бла сабанчы	42
Урушда ёлген къарнашыма	43
Къаяда джазыу	47
Кёб сынадым	48
Тансыкъ болсам	48
Къуш кёкде ёледи	49
Къуш джыламукъла (б а л л а д а)	50
Морх ауушну джигитлерине	52
Ленинградны сабийлери	52
Батхан джулдузчукъ	55
Тирмен	56
Калак нт	57
Джер	57
Кёкден да тиеди	58
Такъюзюк къан	58
Уруш ётген тюзде	59
Анам ёлген кече (б а л л а д а)	60

ЕРЛЕУ

Ашхылыкъ бла джыр	62
Къарлы ингирни сагъышлары	63
«Джерде джашаргъа юйлени ишлейбиз кесиби...»	64
Мийиклик	65
Ёрлеу	66
«Джерде чыкъ джашар, сабанлагъа тюше...»	66
«Джашауда уллуду умут берген кюч...»	67

«Кёбдю дейбиз кыйынылык джерде...»	67
«Бууну ёлтюргенни огъурлулукну юсюнден...»	67
«Бизге джашауну берген анала...»	68
«Адам кърчдан кючлюдю, назикди гюлден...»	68
Поезд	68
Къара джел	69
«Биринчи кере джерде бараза тартхан...»	69
«Таш кесек этсенг, болурма тёзюмлю...»	70
«Акъ къаргъа къара къаргъа къонганча...»	70

ШОХЛУКЪНУ КЪАНАТЛАРЫ

Ай тайчык	72
Къыргъыз джыр	73
«Керексиз, хауача, бизге...»	74
Малкъар къатын	74
Терк суу	75
Крестли Аууш	76
Къойшаур ёзен	77
Азербайджан	78
Гугурук кычырмагъаплыкыгъа	79
Джейран	80
Къыргъыз кюн	80
1. Салам алейкум!	80
2. Къыргъызстан	81
3. Ала-Тау	82
4. Шавай эл	83
5. Манасны тереги	84
6. Иссык-Ата	85
7. Къымыз	86
8. Къыргъыз кюн	86
9. Къазах булбул	87
10. Къызыл кюн	88

ТЕҒРИ ДЖАРЫКЪ

Джабалакъ	90
Ариум (джыр)	91
Ышар (джыр)	92

Джууаб (д ж ы р)	92
Тйширыу чырай	93
«Сенден айырылсам, айырылганча джашаудан...»	94
Къалай къолайым къошмай джырыма	94
«Толган айга сени ушатыб...»	95
«Мен кѣб кюйгенме, алай а...»	95
«Сен таудан саркъган шоркъаса...»	96
«Джюрек суймекликни сынайды...»	96
«Къалай ашхыды ингирлик...»	96
Джудузну ызы (лирикалы баллада)	97

КЪЫЛЫЧ БЛА ДЖЫР

Бухенвальд	104
«Сен башхаладан»...	106
Къонгурау	106
Болгар гитара	107
Къабыр топракъ	108
Трептов парк	109
Джангы Германия	109
Тылмач	110
Органны согъады къыз	111
Анама письмо	111
Джангур	112
Джерни сагъышлары	113
Шопенни джерн	114
1. Ай джарыкъ	114
2. Татлы ауаз	114
3. Ёлюм бла джыр	115
Коневни орамында	116
Праганы кѣпюрлери	116
Джудузла къалтырайдыла (б а л л а д а)	117
Лиднице	118
Зынгырдайдыла къонгураучукъла	119
Юлнус Фучикни къабыры	121
Карловы Вары	122
Сау къал, Прага!	123

Хубиев Назир Ахияевич

КРЫЛЬЯ ДРУЖБЫ

Стихи

на карачаевском языке

Редактор А. Кубанов. Художник Ю. Карасов. Художественный редактор М. Бертник. Технич. редактор М. Перепадья. Корректор К. Салпагарова. Сдано в набор 9-11-1977 г. Подписано в печать 7-VII-1977 г. Формат 70x108¹/₃₂. Физ. п. л. 4. Усл. 5,6. Уч-изд. л. 4,3. Заказ № 661. Тираж 1400 экз. ВУ 58618. Цена 46 коп.

Карачаево-Черкесское отделение Ставропольского книжного издательства, Черкесск, пл. Кирова. Дом печати

Карачаево-Черкесская областная типография, Черкесск, Пераомайская, 47.

X 98

Хубиев Н. А. Крылья дружбы. Карачаево-Черкесское отделение Ставропольского книжного издательства, 1977.

Главная тематика стихов — дружба народов, любовь к социалистической отчизне, родному краю, борьба советских людей за мир.

С (карач.) 2

X $\frac{7-4-3-64}{M 159 (03)-77}$ 64-77

